

Atbalsta materiāls skolotājiem

SASKARSME, DAUDZVEIDĪBA UN TOLERANCE

Materiāls veidots ar
Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamenta
Sabiedrības integrācijas programmas finansiālu atbalstu
Izglītības attīstības centra projekta
„Saskarsme, daudzveidība un tolerance” (nr.DIKS-12-1676-lī) ietvaros
<http://www.iac.edu.lv/projekti/saskarsme-un-tolerance/>.

Par materiāla saturu atbild Izglītības attīstības centrs

SATURS

Par projektu	3
1. daļa. SASKARSME	4
Agresija	4
Kā strādāt ar agresīviem bērniem, pusaudžiem?	8
Vingrinājumi saskarsmes un komunikācijas prasmju attīstīšanai:	
• aktivitāte „Komunikācijas šķēršļi”	10
• aktivitāte „Es citu skatījumā”	11
• aktivitāte „Ko mēs ievērojam cilvēkos”	12
• aktivitāte „Dārgumu dalīšana”	13
2. daļa. DAUDZVEIDĪBA	14
Dzimumu stereotipi un dzimumu līdztiesības veicināšana skolā	14
Aktivitātes stereotipu mazināšanai:	
• praktiskā nodarbība „Dzimumu stereotipi skolā”	19
• praktiskā nodarbība „Dzimumu stereotipu seku ritenis”	21
• praktiskā nodarbība „Stipri savā izvēlē” Videofilmas par dzimumlīdztiesību	23
3. daļa. TOLERANCE	25
Metodes, kas veicina starpkultūru izglītības jēdzienu un terminu izpratni	26
Sociālo prasmju attīstīšana	36
Pielikums	40
Skolotāja materiāls un darba lapas praktiskajām nodarbībām	
• praktiskā nodarbība „Dzimumu stereotipi skolā”	42
• praktiskā nodarbība „Dzimumu stereotipu seku ritenis”	49

PAR PROJEKTU

No 2012.gada 1.maija līdz 15.novembrim Izglītības attīstības centrs īstenoja projektu „Saskarsme, daudzveidība un tolerance”, kura mērķis bija veicināt sabiedrības integrāciju Rīgas pilsētā un sekmēt zinošas, saliedētas sabiedrības veidošanos, pilnveidojot Rīgas izglītotāju saskarsmes, tolerances un daudzveidības pieņemšanas prasmes. Projekta laikā tika izstrādāta un vairāk kā 40 Rīgas skolotājiem novadīta profesionālās pilnveides 24 stundu programma. Tās saturu veido 4 tematiskie bloki: daudzveidība un tolerance, sociālās prasmes, saskarsme un komunikācija, stereotipi, savukārt metodoloģisko pamatu veido aktivitātes, kas rosina domāšanu un sadarbību dažādās grupās, kā arī grupu supervīzijas.

Šis materiāls ir kā programmas papildinājums un „labo piemēru” apkopojums elektroniskā formātā. Iekļāvām tajā gan teorētiskas šobrīd aktuālas lietas izziņas attīstīšanai, gan praktiskas metodikas (aktivitātes, spēles, videomateriāli, testi) un ieteikumus aktuālo jautājumu risināšanai. Nododam Jums izmantošanai!

Pateicamies programmas autoriem un nodarbību vadītājiem Ligitai Grigulei, Ingai Pāvulai un Linda Ugainei, atbalsta materiāla autorēm Annai Rātai un Marinai Dango.

Vāka dizaina un materiāla vizuālā noformējuma autore - **dizainere māksliniece Kitija Skate**

SASKARSME

Pedagogu profesionālās pilnveides programmas „Saskarsme, daudzveidība un tolerance” ietvaros tēmā par saskarsmi tika skatīti jautājumi par saskarsmes jēdzienu, saskarsmes prasmju pašnovērtējumu, par to kas rada problēmas komunikācijā un svarīgākajām komunikācijas iemaņām. Pēc šīm nodarbībām dalībnieki izvirzīja plašu jautājumu loku, kas lika aizdomāties un mudināja uzzināt vairāk, piemēram:

- jauniešu saskarsmes problēmas pusaudžu vecumā. Izpētīt bērnu agresivitātes iemeslus
- ko teikt un kā uzvesties ar agresīviem cilvēkiem ?
- ko skolēniem jāzina par toleranci, saskarsmi?
- par komunikāciju ar vecākiem (Daudzu problēmu sakne – nelabvēlīgs klimats ģimenē)
- saskarsme un tolerance sabiedrībā, ar skolēnu vecākiem
- kā toleranti, pieklājīgi un neaizvainojoši pasniegt negatīvu informāciju
- saskarsmē izmantojamā ķermeņa, žestu valoda
- kā strādāt ar cilvēkiem, kas nav gatavi izlīst no savas čaulas, pielāgoties videi, pieņemt savādāko vai vispārējo, ja pats ir savādāks, u.c.

Tāpēc piedāvājam tēmu par agresiju, tās cēloņiem un sekām, ietverot padomus un aktivitātes saskarsmes un pieņemšanas attieksmes veicināšanai.

Agresija

Rakstu sagatavoja Mg. psych. Marina Dango

Vēl joprojām atceros vienu gadījumu no tiem laikiem, kad manas meitas gāja bērnudārzā. Kāda meitene no mājām bija atnesusi baltu žurciņu, bet dienas gaitā pati savas žurciņas asti ievērusi durvīs un ar interesi skatījās, kas notiks. Žurciņa cīnījās, cīnījās līdz daļu no astes zaudēja. Mani šis gadījums šokēja un lika domāt, kāpēc bērni tā rīkojas. Kas ir pamatā viņu agresīvai uzvedībai? Kā ar tādiem bērniem komunicēt?

Nupat izlasīju A.Kļavja rakstu „Sestdienā” „Cietsirdības ābece” - „ Viens no pusaudžu pastrādāto slepkavību un laupīšanu iemesliem ir absolūts emocionāls vēsums – ne līdzcietības, ne nožēlas, ne vainas apziņas”. Kas ir pamatā pusaudžu vardarbīgai rīcībai?

Šie un vēl citi jautājumi par cietsirdību, agresivitāti un vardarbību ir aktuāli gan skolās, gan ģimenēs, gan sabiedrībā. No vienas puses – sabiedrība, tās attieksme, no otras puses – pusaudži, to agresīvā uzvedība, kas biedē, šokē un liek par to runāt. Žurnālā „Psiholoģijas Pasaule” izskan viedoklis, ka lielai daļai sabiedrības ir priekšstats, ka vardarbība ir iesaistīto personu privāta lieta. Skolotāja noklusē, kaut skolniece sacerējumā pauž bailes no tēva, kas dzer un sit mazo meiteni. Neviens neziņo, ja kāda darbiniece atnāk uz darbu ar vardarbības pazīmēm uz ķermeņa. Kaimiņi nekādi nereaģē uz skandāliem blakus dzīvoklī. Mums ir jāmaina attieksme un priekšstati par vardarbīgu

uzvedību un agresijas izpausmēm, jāmācās strādāt ar agresīviem bērniem un pusaudžiem.

Sākumā – neliels teorētisks ieskats.

Kas ir agresija?

Agresija ir uzvedība ar nolūku nodarīt citam kaitējumu, ciešanas. Ja cilvēkam raksturīga šāda veida uzvedība, tad tiek uzskatīts, ka viņam piemīt agresivitāte kā psiholoģiska īpašība. Pētījumi liecina, ka agresivitāte ir tikpat stabila īpašība kā intelekta līmenis. Ja var novērot, ka bērns sit savus vienaudžus, tad var prognozēt, ka viņam agresivitāte izpaudīsies arī pieaugušā vecumā. Agresīvas uzvedības piemēri ir – vardarbība ģimenē, huligānisms, vandālisms, sadistiska uzvedība, slepkavība atriebības dēļ, uzbrukums laupīšanas nolūkā, pasūtījuma slepkavība, aizvainojoši izteicieni par cilvēku, cita cilvēka īpašuma bojāšana vai iznīcināšana.

Viena daļa psihologu agresiju uzskata par dabisku instinktu, kas piemīt katram cilvēkam un kuram ir savs mērķis. Reizēm agresija ir dabīga reakcija ārkārtas situācijās, kad cilvēkam jādomā par savu vai partneru dzīvības, drošības saglabāšanu. Mūsu laikmetā arvien mazāk nepieciešams izmantot agresiju pašsaglabāšanās nolūkiem. Tāpēc agresija biežāk veidojas kā pasīva vienība, tomēr cilvēka emocijas - dusmas, skumjas, bailes – ir signāli, kas liek izvērtēt situācijas un liek agresijai aktīvi darboties.

Otra daļa zinātnieku uzskata, ka agresijas izcelsme ir sociāla, tā ir kā atbildes reakcija uz apkārtējiem apstākļiem vai rezultātu, kas rodas atdarinot sev apkārt esošos pieaugušos. Ja runājam par vardarbību ģimenēs, tad viena trešā daļa bērnu, kuri cietuši no vardarbības pašu ģimenē, izaug ar noslieci uz vardarbīgu uzvedību. Vēl agresivitāti veicina bērna ignorēšana un novārtā pamešana, vecāku šķiršanās, ja tā saistīta ar ilgstošiem konfliktiem.

Trešā teoriju grupa agresijas izcelsmi skaidro kā spriedzes rezultātu, kā uzvedības reakciju uz frustāciju. Frustrācija ir emocionāls stāvoklis, kas rodas, ja parādās šķēršļi savu vēlmju īstenošanā. Dž. Dollards uzskata agresiju kā mēģinājumu pārvarēt šķēršļus ceļā uz vajadzību apmierināšanu un emocionālo līdzsvaru.

Katrai personībai ir izteiktas 2 emocionālas pamatvajadzības – atzinība vai uzmanība un piederības sajūta. Gadījumos, kad nav iespējams iegūt piederības izjūtu un atzinību, cilvēks to uztver kā apdraudējumu savai attīstībai, rodas nepieciešamība sevi aizstāvēt, kas var izpausties kā pretuzbrukums vai kā bēgšana no situācijas. Arvien biežāk šādas situācijas ir novērojamas skolās, uzņēmumos. Ko darīt skolotājiem gadījumos, kad bērns jūtas nepiederošs kolektīvam, atstumts? Ir jārunā ar klases skolēniem, ir asi jāreaģē uz agresīvu uzvedību, - galvenā kļūda slēpjas tajā, ka vardarbīgie paliek nesodīti. Kā neaizmirst jebkuru no klases un pievērst uzmanību, izteikt atzinību katram skolēnam? Šajā gadījumā var pamācīties no kolēģiem Dānijā, kur skolēni tiek audzināti atbalstošā atmosfērā (uzslavas, atbalsts, iedrošinājums, uzmundrinājums) līdz 6.klasei.

Pētījumi psiholoģijā liecina, ka, bez iepriekšminētiem faktoriem, agresivitātes rašanos nosaka **situatīvie faktori** -

- **Citu cilvēku vērtējums** – cilvēku klātbūtne var bremzēt vai veicināt agresivitāti (skolēnu kautiņš, ja to vēro daudz vienaudžu, ir daudz nežēlīgāks nekā gadījumā, ja bērni kaujas bez lieciniekiem)
- **Agresijas uztvere** – bērni, kuri bieži tiek sodīti, vairāk skatās TV un viņu mīļākie varoņi ir tie, kas pauž naidīgumu un agresivitāti
- **Vēlme atiebties** – bieži agresija bērnu vecumā var rasties kā atbildes reakcija pret nepieņemamu apkārtējo uzvedību. Atbildes ciešanu sagādāšana savam apvainotājam un viņa ciešanu vērošana pavājina naida reakciju un apmierina vajadzību pēc agresijas

A.Bass un A.Darki min **vairākus agresijas veidus** –

- Fiziska agresija
- Netieša agresija
- Aizkaitinājums
- Negatīvisms
- Apvainošanās
- Aizdomīgums
- Verbālā agresija
- Vainas sajūta

Bērniem no 3 - 11 gadiem var novērot vidēji 9 agresīvas darbības stundā. Pieaugot bērna vecumam, agresivitātes izpausme mainās no fiziska uzbrukuma uz apvainojumu vai sāncensību. Sākumskolas vecuma bērniem ir dzimuma atšķirības agresivitātes izpausmēs – zēniem dominē fiziska agresija, meitenēm - verbāla agresija. Vēlāk arī zēni vairāk sāk lietot verbālo agresiju. Ja attīstoties bērns neiemācās kontrolēt savus agresīvos impulsus, tad sekas tam ir agresīvas attiecības ar vienaudžiem pusaudža vecumā un pretlikumīgas darbības jauniešu vecumā.

ASV psihologs Dž.Kretijs ir teicis - „ Pasaki, kāda bija tava audzināšana un vide agrā bērnībā, un es pateikšu, cik agresīvs tu būsi”.

Agresīvas uzvedības tendences ģimenē veidojas tā -

- Vecāki veicina agresivitāti bērnos ar savu izturēšanos piemēru pret apkārtējo pasauli
- Ļoti asi nosodot un apspiežot bērnu agresivitāti, tiek radīta pārmērīga agresivitāte
- Vecāki, kas nereaģē uz savu bērnu agresivitātes izpausmēm, rada viņos pārmērīgu agresivitāti
- Vecāki, kuri mēreni apspiež bērnu agresivitāti, parasti iemāca savaldīt agresīvos impulsus provocējošā situācijā

Par vardarbību ģimenē. Vardarbība ir īslaicīga vai ilgstoša iedarbība uz cilvēku, kura kaitē viņa fiziskajai un/ vai garīgai veselībai. Latvijas ģimenēs katru gadu tiek nogalinātas 35 sievietes, un 120 tiek smagi piekautas. Tiek ievainoti bērni. Pret bērnu

sejām tiek dzēstas cigaretes. Bērni tiek sadurti ar nazi. Applaucēti ar verdošu ūdeni. Un vienkārši nosisti...

Agresīvām izpausmēm ir divas puses - devējs un saņēmējs vai agresors un upuris.

Agresoram vai varmākam raksturīgs

- Zema pašapziņa
- Varmākas vīrieši bieži tic savam pārākumam pār sievieti
- Visbiežāk emocijas izrāda dusmu veidā
- Vāji kontrolē savu uzvedību
- Uzskata, ka citi vienmēr pie visa vainīgi
- Izjūt vajadzību dominēt un kontrolēt citus
- Zaudējot savaldīšanos, pauž agresiju pret citiem
- Savu agresīvo uzvedību attaisno, noveļot vainu uz partneri, alkoholu, darbu, vecākiem

Īpašības, kas raksturīgas vardarbības upuriem

- Zema pašapziņa
- Tic mītiem, kas attaisno vardarbību ģimenē
- Tic tradicionālajām sieviešu un vīriešu lomām
- Ir pārspīlēta emocionāla atkarība no partnera

Kā jau minēju, ja ir zināmi fakti par vardarbīgu rīcību ģimenē, ir jāziņo varas iestādēm vai sociālajiem dienestiem.

Agresīvā uzvedība saistīta ar mūsu emocijām, domām un ķermeni, tas ir darbs – emocionāls, kognitīvs, fizisks. Agresija atšķiras no miera stāvokļa, tā ir ārkārtas rīcība, papildus enerģijas izmantošana, tas ir fantastisks enerģijas mobilizācijas veids. Svarīgi ir iemācīties šo enerģiju vērst pret sevi vai pret apkārtējiem konstruktīvā veidā. Pastāv 2 izvēles - izlietot uzreiz visu mobilizēto enerģiju vai mēģināt atjaunot miera stāvokli. Liels risks ir tad, kad bieži tiek izmantota otrā izvēle (iekšējie resursi, kas mobilizēti un gatavi rīkoties ārkārtas situācijās, tiek regulāri atsaukti). Bīstamākais šādā situācijā ir tas, ka ķermenis vairs neklausa domas un rīkojas patstāvīgi, tiek izdarīts starts, kaut komanda netika dota. Agresija var tikt pausta novēloti kādā citā situācijā vai uz nejaušiem sarunu partneriem, un tad ir kā Bidstrupa karikatūrā – priekšnieks sabļauj uz padoto, padotais sarāj savu sievu, sieva – bērnu, bērns norāj suni, suns iekož priekšniekam. Ar šādām situācijām var sastapties skolā, kad bērni nespēj izpaust savas patiesās emocijas, domas, savu reakciju tiem pieaugušajiem, kuriem tas būtu patiesībā adresēts, jo šajā mijiedarbībā ir iesaistītas varas attiecības. Bērns nevar atļauties izpaust savus iekšējos dialogus skolotājam vai reizē arī vecākiem, jo viņiem pieder vara.

Vai reklāma un TV var radīt agresiju? Kanādā un ASV pēc televīzijas parādīšanās slepkavību skaits ir divkāršojies. Līdzīga ietekme ir arī filmām un datorspēlēm, kur tiešā veidā novērojama vardarbība. Un tā ir atsevišķa agresiju veicinošu faktoru grupa. ASV pētījumi liecina, ka līdz vidusskolas absolvēšanai bērns

noskatās TV ap 8000 slepkavības ainu un 100 000 cita veida vardarbības un agresijas skatu. Psihologs V.Reņģe skaidro, ka vardarbība TV pastiprina agresīvās tendences skatītājos šādos gadījumos -

- Agresija tiek rādīta kā efektīvs līdzeklis savu mērķu sasniegšanai un netiek sodīts
- Netiek rādītas agresijas sekas – upura sāpes un ciešanas, tai ir attaisnojums, agresori ir „labie zēni”
- Agresija tiek rādīta ļoti reālistiski, turklāt tā, lai skatītājs viegli varētu iejusties agresora lomā
- Skatītājs atrodas emocionāli uzbudinātā stāvoklī, kas mazina viņa kritisko attieksmi pret redzamo

Bērni burtiskāk nekā pieaugušie uztver TV un reklāmās rādīto un ir daudz vieglāk ietekmējami. Tādēļ būtiski, lai pieaugušie ar bērniem pārrunātu redzētās agresijas izpausmes, piemēram, kā jūtas agresora upuris un vai bērns gribētu, lai pret viņu tā izturas.

Kā runāt, ja izjūtat pret sevi vērstu naidīgumu? Ir svarīgi parādīt vēlmi visu atrisināt, neuzplēšot kādas brūces. Sarunai var veidot šādu struktūru – ko es pamanīju, ko es sajutu, kādas ir vajadzības, kuras nav piepildītas, kādas ir prasības. Agresīvi noskaņotam cilvēkam galvenais ir – netikt ignorētam, netikt pamācītam, liekot nomierināties, netikt pārspētam, būt pamanītam (labs acu kontakts), tikt atzītam par dusmīgu personiskajā līmenī.

Kā strādāt ar agresīviem bērniem, pusaudžiem?

1. Nenožīmīgu agresijas izpausmi var ignorēt. Ignorēšana ir spēcīgs līdzeklis nevēlamas uzvedības korekcijā.

2. Ja agresīva uzvedība ir bīstama, uz to jāreaģē vienmēr un tā jāpārtrauc uzreiz. Galvenie principi agresīvas uzvedības pārtraukšanai – akcentēt uzmanību uz rīcību nevis personību (mēs neesam pret bērnu, bet pret viņa rīcību), kontrolēt savas negatīvās emocijas (ja pieaugušā agresija pārsniedz normu, tad viņš var provocēt bērnu uz agresīvu uzvedību), saglabāt pozitīvu bērna reputāciju (publiski vajag minimizēt bērna vainu, bet vienatnē ar bērnu pārrunāt situāciju).

3. Pieaugušiem ir jāpalīdz bērnam apzināties savas negatīvās emocijas. Būtu vēlams, lai vecāki dalās savā pieredzē, kā viņi jutušies līdzīgā situācijā, kā šo situāciju atrisinājuši konstruktīvā, ne destrukтивā veidā.

4. Bērniem un pieaugušajiem atbrīvoties no spriedzes palīdz fiziskas aktivitātes, nodarbes ar smiltīm un ūdeni, kā arī taktīlās nodarbes (darbošanās ar plastilīnu).

5. Būtu vēlams vecākiem neaizrauties ar sodiem, drīzāk atbalstīt un ievērot bērna labas uzvedības piemēru.

6. Liela nozīme ir vecāku attieksmei pret agresīvas uzvedības izpausmēm. Ja bērni spēlējot kariņus šauj uz cilvēkiem, tad var teikt – *atkal tu kādam gribi nodarīt pāri vai – malacis, īsts savas zemes aizstāvis.*

Un nobeigumā - agresīvu bērnu ieteikumi vecākiem no interneta

- Spēlējieties ar mums biežāk, citādi mēs kausimies!
- Pārstājiēt mūs lamāt bez iemesla – citādi mēs arī protam lamāties ne sliktāk par jums!
- Mīliet mūs, nu lūdzu, jau tā mūs neviens nemīl!
- Pieņemiet mūs tādus, kādi esam, un jūs ieraudzīsiet, ka mēs esam labi!

Vingrinājumi saskarsmes un komunikācijas prasmju attīstīšanai

Šajā sadaļā piedāvājam dažus vingrinājumus un aktivitātes sadarbības un komunikācijas prasmju uzlabošanai skolēnu, kā arī pieaugušo starpā. Aicinām pamēģināt – jums iepatiksies!

Aktivitāte „Komunikācijas šķēršļi”

Komunikācijas uzdevums, kas paredzēts komunikācijas šķēršļu atpazīšanai, izpratnei un pieredzei. Uzdevums var raisīt diskusiju par to, kas saskarsmē palīdz, kas traucē, ko uzlabot vai izskaust. Tas palīdz iegūt pieredzi komunikācijas veidos, kurus neizmantojam ikdienā.

Nepieciešamais laiks: 40 – 50 minūtes

Nepieciešamie materiāli: sagrieztas kartītes ar komunikācijas šķēršļiem vai veicinātājiem: neskaties acīs, mierini, runā ātri utml.

Spēles gaita:

Sadaliet dalībniekus 2 grupās. Pirmās grupas katra dalībnieka uzdevums ir izvēlēties/izdomāt sev aktuālu jautājumu vai problēmu, kurā uzzināt atbildi vai diskutēt. Pirmās grupas dalībnieki tiek lūgti atstāt telpu, kamēr uzdevums tiek paskaidrots otrās grupas dalībniekiem. Otrās grupas dalībniekiem katram tiek izdalīta viena kartīte, katra uzdevums ir iesaistīties sarunā par pirmās grupas dalībnieka jautājumu, iespējams sniegta atbildi, īstenojot tāda veida komunikāciju, kā norādīts kartītē. Pirmās grupas dalībnieki tiek uzaicināti atpakaļ telpā, izvēlēties sev vienu sarunu partneri no otrās grupas un apspriest savu jautājumu/problēmu.

Pārrunu daļā vadītājs uzdod grupai jautājumus:

Pirmās grupas dalībniekiem: Kā veicās ar jautājuma/ problēmas risināšanu? Vai partneris varēja Jums palīdzēt? Ko jūs novērojāt savstarpējā komunikācijā? Vai tas palīdzēja/traucēja? Kādas emocijas Jums izraisa šāda partnera uzvedība?

Otrās grupas dalībniekiem: Kā veicās ar uzdevuma veikšanu? Kas sagādāja grūtības? Par ko šī situācija Jums lika domāt?

Svarīgi, lai pārrunu daļā dalībnieki apzinātu to, kāda uzvedība var būt par veiksmīgas komunikācijas traucētāju, kāda par saskarsmes veicinātāju.

Kritizē, vairo sarunas dalībnieku	Neskaties acīs	Izturies, kā pret mazu bērnu	Runā ātri
Maini tematu	Mierini	Sarunā pienāc par tuvu	Kritizē, vairo sarunas biedru
Sarunā ātri apvainojies	Smaidi	Atsakies apspriest laika trūkuma dēļ	Ironizē, pasmejies par problēmu

Aktivitāte „Es citu skatījumā”

Tās mērķis ir celt dalībnieku pašapziņu un veidot pašpaļāvību, attīstīt empātiju un iemācīties adekvāti paust savas emocijas.

Nepieciešamais laiks: 30 - 40 minūtes

Nepieciešamie materiāli: tāfele un krīts vai flomāsters; krēsli izvietojami pusaplī

Spēles gaita:

Spēles dalībnieki sasēžas pusaplī. Grupas vadītājs uzaicina vienu no dalībniekiem brīvprātīgi atstāt telpu. Katrs no palikušajiem grupas dalībnieki izsaka tikai pozitīvi vērstus apgalvojumus par izgājušo dalībnieku. Grupas vadītājs šos apgalvojumus pieraksta uz tāfeles. Apgalvojumiem ir jābūt paplašināta teikuma formā (ar paskaidrojumu).

Uzaicinot ienāks izgājušo grupas dalībnieku, vadītājs piedāvā viņam izlasīt visus uzrakstītos apgalvojumus un censties uzminēt, kurš no grupas dalībniekiem ir izteicis katru apgalvojumu. Nav nepieciešams par katru cenu panākt precīzu atminējumu. Šo uzdevumu var atkārtot ar katru spēles dalībnieku.

Nobeiguma pārrunās, kad izgājušais dalībnieks vai vairāki dalībnieki, ja vingrinājumu atkārtoti vairākas reizes, var noskaidrot, kāpēc katrs devis tieši tādu apgalvojumu, vai arī, kādēļ spēles dalībnieks domā, ka tieši viņa norādītais cilvēks ir izteicis doto apgalvojumu. Tāpat visi grupas dalībnieki var sadalīties savās izjūtās vingrinājuma izpildes laikā. Pie tam visas sarunas notiek par vingrinājuma procesu nevis saturu.

Aktivitāte „Ko mēs ievērojam cilvēkos”

Aktivitātes mērķis ir apzināt un attīstīt savas novērošanas spējas, apzināties novērošanas spēju nozīmīgumu saskarsmē.

Nepieciešamais laiks: apmēram 10 minūtes

Nepieciešamie materiāli: papīra lapas un rakstāmie

Spēles gaita:

Grupās vadītājs lūdz dalībniekus sadalīties pa pāriem. Apsēsties viens otram pretī. Grupās vadītājs lūdz 3 minūtes skatīties vienam uz otru (vairāk paskaidrojumi netiek doti). Tad katrs no dalībniekiem paņem papīra lapu un rakstāmo. Vadītājs lūdz pāra dalībniekus apsēsties ar mugurām kopā un atbildēt uz sekojošiem jautājumiem*:

- Kādā krāsā ir jūsu partneres mati?
- Vai jūsu partnerei ir zābaki vai kurpes?
- Vai jūsu partnerei ir lakoti nagi (kāda krāsā)?
- Vai jūsu partnerei ir auskari (kādi)?
- Kādas krāsas apavi ir jūsu partnerei?
- Vai jūsu partnerei ir pogājama jaka, blūze vai džemperis?
- Cik gredzenu ir jūsu partnerei?
- Vai pie jūsu partneres krēsla ir somiņa (soma)?

Pēc tam pāra dalībnieki apmainās ar atbildēm un novērtē, cik precīzi viens par otru ir atbildējuši pāra dalībnieki. Pēc tam atkal 3 minūtes pāra dalībnieki pagriezušies viens pret otru, skatās viens uz otru. Un atkal sasēžoties ar mugurām kopā atbild uz jautājumiem.

- Cik reizes jūsu partnere mirkšķināja acis?
- Vai viņa skatījās arī uz citiem grupas dalībniekiem?
- Vai jūsu partnerei ir brilles?
- Vai jūsu partnere smaidīja?
- Kādas krāsas acis ir jūsu partnerei?

Nobeigumā kopējā aplī dalībnieki dalās savos pārdzīvojumos. Un diskusijā var apspriest tādas jautājumus kā spēja ievērot ikdienā dažādus sīkumus, cik mēs vispār esam uzmanīgi un novērot spējīgi? Ko mēs ievērojam cilvēkos?

*Jautājumus var uzdrukāt uz atsevišķas lapas un to izdalīt dalībniekiem.

Aktivitāte „Dārgumu dalīšana”

Aktivitātes mērķis ir attīstīt refleksijas spējas, spēju novērtēt situāciju. Tā var kalpot kā labs uzdevums atgriezeniskās saites saņemšanai un būt laba pozitīvu lādiņu nesoša aktivitāte. Aktivitāte uzsver atvadīšanās nozīmīgumu.

Nepieciešamais laiks: apmēram 25 minūtes
Nepieciešamie materiāli: dažādas pogas vai dažādi citi sīki priekšmeti

Spēles gaita:

Visi grupas dalībnieki sēž aplī. Grupas vadītājs aplī centrā izber pogas vai dažādus sīkus priekšmetus, kuri simbolizē dārgumus. Grupas vadītājs sāk pēdējo grupas aplī. Pastāstot, ka izbērtās pogas iz simboliski dārgumi, vadītājs piedāvā katram no dalībniekiem izvēlēties tik daudz un tādus „dārgumus” kādu vien vēlējas. Tam tiek dots 2-3 minūšu laiks. Tad katrs no grupas dalībniekiem izsakās, ko katrs no „dārgumiem” simbolizē viņa šīs grupas pieredzē: kādus personīgus atklājumus pieredzējis dalībnieks, kas patika un kas sagādāja grūtības, kā vērtē savu darbu grupā. Tāpat „dārgumi” var simbolizēt kādu vēlējumu vai netīkamus piedzīvojumus.

Tālāk vadītājs var piedāvāt dalīties ar saviem „dārgumiem” ar grupas biedriem. Dāvinot kādu no saviem dārgumiem, dalībniekam būtu jāpamato sava rīcība.

DAUDZVEIDĪBA

Daudzveidības tēma programmas „Saskarsme, daudzveidība un tolerance” ietvaros tika piedāvāta kā ievads šajā kursu programmā un tāpēc saistīts ar jēdzienu izpratni un stiprāk kultūru izglītības procesa un aspektu apgūšanu. Plašāk šīs tēmas ietvaros tika runāts par aizspriedumiem un stereotipiem, to dažādību: vecuma, reliģiskajiem, nacionālajiem, fiziskajiem un dzimumu aizspriedumiem. Sabiedrībā plašāku rezonansi pēdējā laikā ieguvis dzimumu stereotipu jautājums, tāpēc aktualizējam to un piedāvājam praktiskas iespējas darbam šajā tēmā.

Dzimumu stereotipi un dzimumu līdztiesības veicināšana skolā

Rakstu sagatavoja Mg.sc.soc Anna Rāta

Pamatojums

Stereotipi. Dzīvi sabiedrībā cauruž vispārpieņemtas normas, uzskati, noteikumi – stereotipi (grieķu valodā *stereo* – ciets, masīvs; *typos* nospiedums). Tie ir “spēles noteikumi”, ko mēs apgūstam bērnībā un dzīves laikā, un kuri mums ļauj iekļauties sabiedrībā, kļūt par normāliem tās dalībniekiem. Tāpēc stereotipiem ir pozitīva nozīme – tie padara mūsu kopā dzīvošanu organizētu, saprotamu, un apgūstamu. Līdz brīdim, kad kādā dzīves situācijā sākam just, ka šie vispārpieņemtie spēles noteikumi mūs ierobežo, liedz mums iespējas būt citādiem, rīkoties atšķirīgi no tā, ko no mums sagaida līdzcilvēki. Tie liek mums justies kā sengrieķu mitoloģijas personāža Prokrusta upuriem, kurus šis bēdīgi slavenais laupītājs guldīja gultā un, ja upuris izrādījās tai par garu, nocirta viņam kājas, ja par īsu – pastiepa.

Publiskajā telpā nesen izskanējusi emocionāli sakāpinātā diskusija par Labklājības ministrijas izdoto grāmatu pirmskolas pedagogiem "Diena, kad Rūta bija Rihards. Diena, kad Kārlis bija Karlīna" aktualizējusi būtiskus cilvēka dzimtes jautājumus – dzimtes identitāte, sievietes vīrieša un bioloģiskās un sociālās dzimumlomas, dzimumstereotipi, dzimumu līdztiesība ir būtiskākie no tiem.

Kā savā rakstā „Abi labi” norāda latviešu politikas zinātnieks un Ivars Ījabs: „To, ka dzimšu lomas mēdz būt represīvas un sagādāt cilvēkiem daudz nevajadzīgu ciešanu, droši vien ir pamanījuši daudzi. Dziļi kultūrā iesakņoti priekšstati par to, kādai ir jābūt „normālai” sievietei un kādam – „normālam” vecim, noteiktos apstākļos var pārvērst cilvēka dzīvi par elli¹

2005. gadā LM veiktajā pētījumā „Situācijas analīze izglītības sistēmā par dzimumu līdztiesības jautājumiem”² iegūtie dati liecina, ka visi šie stereotipi vairāk vai mazāk izteikti, ir sastopami gan skolotāju, gan skolēnu vecāku uzskatos. Turklāt arī skolas vecuma bērni jau ir labi apguvuši sabiedrībā valdošos priekšstatus par sievietes

¹ Ivars Ījabs: Abi labi. http://www.satori.lv/raksts/4902/Ivars_Ijabs/Abi_labi

² http://www.lm.gov.lv/upload/dzimumu_lidztiesiba/situacija_latvija/zinojums_dz_l_situacija_izglitiba1.pdf

un vīrieša tēlu, uzvedību un īpašībām un to, kas piedien vieniem vai otriem, un ka kopumā bērni seko un izspēlē viņiem piedēvētās dzimumu lomas.

Dzimumu stereotipi ir pieņēmumi, par sievietei un vīrietim piemītošām atšķirīgām īpašībām, spējām kas ļoti bieži balstīti uz aizspriedumiem, nekritiskiem pieņēmumiem un neobjektīvu vērtējumu. Tieši dzimumu stereotipi ļoti bieži veido dzimumu diskriminācijas pamatu, liedzot viena vai otra dzimuma pārstāvim izvēlēties kādu nodarbes veidu vai uzvedību, tātad, ierobežojot viņa iespējas.

Daži mūsu kultūrā sastopamie dzimumu stereotipi, kuri var izraisīt diskrimināciju:

- *Rūpēs par bērnu vīrietis nekad nespēs aizstāt sievieti, jo sievietei šī spēja ir dota no dabas.*
- *Vīrietim un sievietei ģimenē un darbā ir dažādi pienākumi un atbildība. Sieviete ir pavarda kurinātāja, vīrietis ir naudas pelnītājs. Ir sieviešu un vīriešu darbi, piemēram, bērnodārza audzinātājas noteikti labākas ir sievietes, bet skolas direktors – vīrietis.*
- *Zēni salīdzinājumā ar meitenēm ir agresīvāki, trokšņaināki, pārgalvīgāki. Savukārt meitenes ir emocionālākas, paklausīgākas, kārtīgākas.*
- *Izziņas procesā (mācībās) dzimumam ir nozīme. Zēniem labāk nekā meitenēm padodas fizika, matemātika, informātika, jo zēniem ir vairāk attīstīta loģiskā domāšana. Meitenēm savukārt labāk padodas literatūra un māksla, jo viņām vairāk attīstīta iztēle un emocionalitāte.*
- *Sievietes ir pakļāvīgas, emocionālas, klusas, tīrīgas, neveiklas, pavarda sargātājas.*
- *Vīrieši ir agresīvi, neizrāda emocijas skaļi, nekārtīgi, sportiski, ģimenes apgādnieki.*

Identitāte. Individā patība, sevišķums, savdabība. Izpaužas kā individam piemītošo īpašību un raksturojumu kopums. Kā, atsaucoties uz Ernesta Gellnera (*Ernest Gellner*) skaidro I.Ījabs³, *identitātes izpratne modernajās, postindustriālajās sabiedrībās un tradicionālajās kopienās ir atšķirīga. Modernā cilvēka identitāte (kas ietver gan dzimtes, gan reliģisko, gan nacionālo un citas cilvēka identitātes) ir modulāra (līdzīgi kā moduļu mēbeles) un mainīga - salikta no dažādiem elementiem, kuri laika gaitā var tikt papildināti ar citiem vai kāds elements paņemts nost. Tradicionālās vērtībās balstītā sabiedrībā identitāte tiek pieņemta kā nemainīga un stabila. I.Ījabs raksta: „Ja pirmajā gadījumā dažādas plūdenās, mainīgās un nenoteiktās identitātes tiks akceptētas... tad otrajā gadījumā šādas plūdenās identitātes noteikti netiks pieņemtas kā kaut kas labs.”*
Stabilas identitātes un to identifikatori (sieviete – mājās, vīrietis – medībās, kristieties – labais, musulmanis – sliktais utt.) **lielākoties vajadzīgi tur, kur apkārtējā dzīve tiek uztverta kā nedroša un tādēļ prasa stingru iekļaušanos kopienā.**

Bioloģiskais dzimums.

- Angliski apzīmē ar vārdu “sex”

³ Ivars Ījabs: Abi labi. http://www.satori.lv/raksts/4902/Ivars_Ijabs/Abi_labi

- Nozīmē bioloģisko piederību sievietēm vai vīriešiem, viņu bioloģiskās funkcijas (dzimumorgāni, dominējošie hormoni, spēja ražot spermu vai olšūnas, spēja dzemdēt un barot ar krūti)

Sociālais dzimums.

- Latviski apzīmē arī kā “dzimte”, “dzimumsocialitāte”
- Angliski apzīmē ar vārdu “gender”
- Dominējošie priekšstati un gaidas (normas), ko saista ar sievieti vai vīrieti, kas ir sievišķīgi un kas ir vīrišķīgi
- Specifisku kultūras ietekmē veidojušos īpašību kopums, kas nosaka vīriešu un sieviešu sociālo uzvedību

Dzimumsociālās lomas.

- Tradicionāli pieņemtas lomas, kas izveidojušās socializācijas (audzināšana, mediju, citu faktoru ietekmes) rezultātā
- Reizēm nav rodams objektīvs pamatojums mūsdienu realitātē
- Var ierobežot cilvēku uzvedību, labklājību un labsajūtu

Sociālantropologs Klāvs Sedlenieks⁴, norāda uz kādu likumsakarību – tradicionālisms un konservatīvisms dažādu sabiedrības procesu norisē tai skaitā arī tradicionālo dzimumu lomu izpratnē ir cieši saistīts ar tīrības idejas kultivēšanu. «Tīrības ideja 20.gadsimta pirmajā pusē bija viena no būtiskākajām. Ne tikai nācijai jābūt tīrai. Arī mežam bija jābūt sastādītam rindās, tur - priedes, tur - bērzi. Visu pārējo - ārā! Valodā visam netīrajam jābūt izravētam. Tāpat arī attiecībā uz gēniem un etniskajām grupām - katrai tautai jādzīvo savā zemē... Ja sabiedrības procesiem piemēro evolūcijas teoriju, tad, izdzīvo nevis tas cilvēks, kurš ir ļoti tīrs un vienai videi piemērojies, bet gan tas, kurš spējīgs piemēroties dažādām vidēm. «Tas, kurš domā šaurās robežās, ir viegli ievainojams. Teikt - mēs tagad turēsimies pie vērtībām, pie kurām mūžam esam turējušies, - ir apdraudoši. Pēc K.Sedlenieka novērojumiem, Latvijas sabiedrībā mēdz apbrīnot vīriešus, kuri ir ārkārtīgi labi tēvi - maigi, rūpīgi, emocionāli. «Kuri nav tikai «skarbās vīrišķības» nišā. Tāpat apbrīno sievietes, kuras paplašinājušas savu tradicionālo dzimuma lomu, piemēram, vada lielus uzņēmumus.

Dzimumu līdztiesība.

- Vīriešu un sieviešu loma sabiedrības attīstībā tiek atzīta par līdzvērtīgu, viņiem tiek piešķirtas vienādas tiesības un vienāda atbildība, nodrošināta vienāda pieeja resursiem un to izmantošanas iespējas.
- Vīriešu un sieviešu ieguldījums sabiedrības labā un viņu problēmas tiek uztvertas kā līdzvērtīgas.
- Būtiski nošķirt līdztiesības un vienlīdzības jēdzienu izpratni. Dzimumu līdztiesība nozīmē nodrošināt abiem dzimumiem vienlīdzīgas tiesības un iespējas, nevis uztvert vīriešus un sievietes kā vienādas būtnes.

⁴ Smilšu sauja gultā. Žurnāls Ir 1.-7.novebris 2012, 12.-13.lpp.

<http://www.ir.lv/2012/10/31/smil-su-sauja-gulta>

Tiešā un netiešā diskriminācija.

- Tiešā diskriminācija izpaužas situācijās, kur sievietei vai vīrietim tiešā veidā tiek liegta kāda iespēja tikai viņa vai viņas dzimuma dēļ.
- Netiešā diskriminācija izpaužas situācijās, kurās vīrietim vai sievietei ir liegta iespēja īstenot savas tiesības sociālo, ekonomisko, kultūras, vēsturisko vai citu faktoru, bet ne dzimuma dēļ, tomēr tās rezultātā dzimuma iespējas vai ieguvumi nav līdzvērtīgi. (*Koncepcija dzimumu līdztiesības īstenošanai, Rīga, LR Labklājības ministrija, 2003*)

Dzimumu stereotipi mācību procesā nav katra tajā iesaistītā dalībnieka personiskā lieta. Tie var atstāt būtisku iespaidu uz skolēnu nākotni. Tāpēc skolā būtu veicināma diskusija par dzimumu sociālajām lomām, stereotipiem, kuri mūsdienu sabiedrībā būtu uzskatāmi par vērtīgiem, bet kuri, tieši pretēji, ierobežo cilvēku iespējas pēc to piederības vienam vai otram dzimumam un tāpēc būtu pārvarami.

Ko skolotāji var darīt, lai veicinātu dzimumu līdztiesību?

Dzimumu līdztiesību skolas vidē var veicināt 3 līmeņos:

- izglītības programmas līmenī
- saskarsmes (mācību procesa) līmenī
- individuālajā līmenī

Izglītības programmas līmenī:

- izanalizēt standarta prasības (vai tajā neparādās atšķirīgas prasības zēniem un meitenēm, netiešās dzimumu līdztiesību iekļaujošās prasības)
- izvērtēt un izvēlēties mācību materiālus, lai veicinātu dzimumu līdztiesības izpratni
- skaidrot gadījumus, kad mācību saturā, materiālos ir vērojama dzimumu diskriminācija (*piem., vēsturē – neredzamās sievietes, sieviešu attēlošana galvenokārt mājsaimniecības darbos, jēdzienu tendencioza ilustrācija*)
- izvēlēties mācību materiālus, kas veicina līdzvērtīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm (*izmantojot mācību materiālus, kuru autores ir sievietes, kuri atspoguļo sievietes – līderes, neagresīvus, mierīgus, nosvērtus vīriešus, sievietes un vīriešus netradicionālās sociālās lomās, tieši dzimumu līdztiesību ietverošus materiālus*)

Saskarsmes (mācību procesa) un individuālajā līmenī:

- izvēlēties pedagoģiskās mijdarbības formas, kas izslēdz diskrimināciju un aizspriedumus. Šis līmenis attiecas uz pedagoģijas un mācību procesa organizācijas jautājumiem. *Slēptā mācību programma (hidden curricula)*

- pievērst uzmanību kur, ar ko skolēni sēž klasē, vai pieejami stundā izmantojamie resursi (*piem., zēni parasti vairāk tiek pie datora u.c.*)
- veltīt vienādu uzmanību gan zēniem gan meitenēm (*piem., pētījumos konstatēts, ka zēniem tiek pievērst 2X vairāk uzmanības, ja skolotāja ir sieviete, un 10X vairāk uzmanības, ja skolotājs ir vīrietis*)
- pievērst uzmanību kam, cik bieži un kādi jautājumi tiek uzdoti, kāda ir reakcija uz atbildēm (*atvērtie – slēgtie, augstāka - zemāka domāšanas līmeņa jautājumi*)
- sekot, lai mācību darbā klasē nedominē agresīvie skolēni
- dažādot mācību paņēmienus, līdzās sacensības garam, iekļaujot sadarbību
- reaģējot uz incidentiem klasē, kas saistīti ar dzimumu, izvēlēties risinājumu, kurā nav atbalstīti dzimumu stereotipi
- pārliecināties vai atzinības izpausmes un soda sankcijas ir vienādas zēniem un meitenēm par vieniem un tiem pašiem darbiem/nedarbiem
- pārlietu neaizrauties ar skolēnu ārējā izskata komentēšanu, īpaši neakcentējot meiteņu ārējo izskatu
- nelikt meitenēm vai zēniem aktivitātes, kuras jūs neliktu veikt pretējam dzimumam
- kontrolēt savu valodu, cenšoties izvairīties dzimumu diskriminējošus jēdzienus vai atsauces

Skolotājam jāveicina katra skolēna pašpārliecinātība, neatkarīgi no dzimuma, palīdzot viņiem izvirzīt reālus mērķus, uzņemties atbildību par savu dzīvi, apgūt to, kas ir pieņemami un nav pieņemami attiecībās ar vienaudžiem un plašāku sabiedrību.

Praktiskā nodarbība „Dzimumu stereotipi skolā”

Nodarbība paredzēta 7. – 12. klašu skolēniem

Mērķis: veicināt skolēnu izpratni par dzimumu stereotipiem, to nozīmi un iespējamām negatīvajām sekām.

Mērķis/rezultāti:

- skolēni izprot, kādā veidā mācību procesā izpaužas dzimumu stereotipi
- skolēni pārdomā, kā dzimumu stereotipi ietekmē skolēnu – zēnu un meiteņu uzvedību un nākotnes iespējas

Laiks: 45 - 55 minūtes

Nodarbības plāns:

A	Ievads	Skolotāja stāstījums	5 min.	Pamatojums
B	Pētījuma rezultātu analīze	Grupu darbs	30 min.	B darba lapa „Pētījumu rezultāti” B Skolotāja materiāls !Skatīt pielikumā
C	Tipiska zēna un meitenes portrets	Grupu darbs	10 min.	A3 lapa un flomāsteri katrai grupai
D	Noslēgums – dzimumu stereotipi – labi vai slikti?	Portretu prezentācija un diskusija	10 min.	

Materiāli:

- B darba lapa „Pētījumu rezultāti” (1.-4.lapas)
- A1 lapa katrai grupai
- Flomāsteri

Telpas iekārtojums: telpas iekārtojuma jābūt piemērotam darbam grupās.

Norise

A aktivitāte. Ievads.

Izmantojot „Pamatojumā” sniegto informāciju, skolotājs iepazīstina skolēnus ar dzimumu stereotipu būtību, to iespējamo ietekmi katra cilvēka un sabiedrības dzīvē. Aktivitāti iespējams organizēt arī, aicinot skolēnus nosaukt kādus dzimumu stereotipus viņi zina, vai, kādas ir vīrieša un sievietes dzimumu lomas raksturīgākās izpausmes.

B aktivitāte. Pētījuma rezultātu analīze

1.solis. Skolotājs sadala skolēnus grupās pa 4- 6 un no darba lapu kaudzītes katras grupas pārstāvim ļauj izvilkt kādu B darba lapa „Pētījuma rezultāti”. Skolotājs izmantojot B Skolotāja materiālu pastāsta, ka šie dati ir iegūti 2005. gadā Labklājības ministrijas veiktajā pētījumā „Situācijas analīze izglītības sistēmā par dzimumu līdztiesības jautājumiem”. Skolotājs izskaidro uzdevumu: katrai grupai ir jāizpēta saņemtie dati, jāvienojas par secinājumiem, kas no tiem izriet un jābūt gataviem secinājumus izklāstīt visiem skolēniem. (5 minūtes)

2.solis. Skolēni apspriež pētījumu datus un vienojas par secinājumiem (10 minūtes)

3.solis. Skolotājs uzaicina pārstāvi no katras grupas iepazīstināt pārējos ar grupas secinājumiem. Pirms prezentācijām skolotājs aicina visus skolēnus vērīgi sekot līdzī citu grupu stāstījumam un piefiksēt dzirdēto informāciju, norādot, ka šī informācija būs nepieciešama nākošā uzdevuma – tipiska zēna un meitenes portreta veidošanai (10-15 minūtes, atkarībā no grupu skaita)

C aktivitāte. Tipiska zēna un tipiskas meitenes portreta veidošana

Skolotājs izdala katrai grupai A3 lapu un flomāsterus un aicina grupu veikt uzdevumus:

- 1) izveidot tipiska skolēna - zēna un meitenes portretu, balstoties uz pētījuma datus iegūto informāciju. Skolotājs norāda, ka portretu var veidot dažādi: īsa apraksta, kolāžas, zīmējuma utt. veidā pēc grupas brīvas izvēles.
- 2) pārrunāt un vienoties, vai viņi paši gribētu būt šāds tipisks zēns vai meitene un kā stereotipiski pieņēmumi par zēniem un meitenēm ietekmē skolēnu personības veidošanos un skolēnu nākotnes iespējas (10 minūtes).

D aktivitāte. Noslēgums

Skolotājs aicina grupas pārstāvjus prezentēt izveidotos portretus un sniegt savu viedokli par to, stereotipiski pieņēmumi par zēniem un meitenēm ietekmē skolēnu personības veidošanos un skolēnu nākotnes iespējas (10-15 minūtes, atkarībā no grupu skaita). Skolotājs pastāsta, ka salīdzinošajos pētījumos par skolēnu lasītprasmi, sniegumu matemātikā un dabaszinātnēs vairāki stereotipiskie pieņēmumi neapstiprinās – meiteņu sasniegumi visās šajās jomās ir augstāki kā zēniem.

Praktiskā nodarbība. „Dzimumu stereotipu seku ritenis”

Nodarbība paredzēta 7. – 12. klašu skolēniem

Mērķis: sekmēt skolēnu izpratni par to, kā aizspriedumaini pieņēmumi par zēniem un meitenēm ietekmē viņu nākotni.

Mērķis/rezultāti:

- skolēni izprot sabiedrībā valdošos stereotipus par vīriešu un sieviešu profesijām
- skolēni pārdomā, kā dzimumu stereotipi par zēnu un meiteņu atšķirīgajām mācīšanās spējām var ietekmēt zēnu un meiteņu uzvedību un nākotnes iespējas

Laiks: 55 – 65 minūtes

Nodarbības plāns:

A	Ievads	Skolotāja stāstījums	5 min.	Pamatojums
B	Pētījuma rezultātu analīze	Grupu darbs	30 min.	B darba lapas „Pētījuma rezultāti”
C	Dzimumu stereotipu seku ritenis	Grupu darbs	20 min.	C darba lapas „Dzimumu stereotipu seku ritenis” ! Skatīt pielikumā
D	Noslēgums	Seku riteņu prezentācija un diskusija	10 min.	

Materiāli

- B darba lapas „Pētījuma rezultāti”
- A1 lapa katrai grupai
- Flomāsteri

Telpas iekārtojums: telpas iekārtojumam jābūt piemērotam darbam grupās.

Norise

A aktivitāte. Ievads.

Izmantojot „Pamatojumā” sniegto informāciju, skolotājs iepazīstina skolēnus ar dzimumu stereotipu būtību, to iespējamo ietekmi katra cilvēka un sabiedrības dzīvē. Aktivitāti iespējams organizēt arī, aicinot skolēnus nosaukt kādus dzimumu stereotipus viņi zina, vai, kādas ir vīrieša un sievietes dzimumu lomas raksturīgākās izpausmes.

B aktivitāte. Pētījuma rezultātu analīze

1.solis. Skolotājs sadala skolēnus grupās pa 4- 6 un no darba lapu kaudzītes katras grupas pārstāvim ļauj izvilkt kādu B darba lapa „Pētījuma rezultāti”. Skolotājs pastāsta, ka šie dati ir iegūti 2005. gadā Labklājības ministrijas veiktajā pētījumā „Situācijas analīze izglītības sistēmā par dzimumu līdztiesības jautājumiem”. Skolotājs izskaidro uzdevumu: katrai grupai ir jāizpēta saņemtie dati, jāvienojas par secinājumiem, kas no tiem izriet un jābūt gataviem secinājumus izklāstīt visiem skolēniem. (5 minūtes)

2.solis. Skolēni apspriež pētījumu datus un vienojas par secinājumiem (10 minūtes).

3.solis. Skolotājs uzaicina pārstāvi no katras grupas iepazīstināt pārējos ar grupas secinājumiem. Pirms prezentācijām skolotājs aicina visus skolēnus vēriģi sekot līdzī citu grupu stāstījumam un piefiksēt dzirdēto informāciju, norādot, ka šī informācija būs nepieciešama nākošā uzdevuma – dzimumu stereotipu seku riteņa aizpildīšanai (10-15 minūtes, atkarībā no grupu skaita).

C aktivitāte. Dzimumu stereotipu seku ritenis

1.solis. Skolotājs īsi atgādina dalībniekiem, ka stereotipi pastāv ikvienā sabiedrībā un tiem ir sava pozitīva nozīme – tie organizē un veido stabilu kārtību. Tomēr tiem var būt arī skolēnu personības attīstību bremzējoša nozīme un tie var nelabvēlīgi ietekmēt viņu nākotnes iespējas. Lai veiktu iespējamo seku prognozi, skolotājs izdala katrai grupai C darba lapu „Dzimumu stereotipu seku ritenis” un uzaicina grupu kopīgi aizpildīt: modelēt iespējamās tuvākās un tālākās sekas dzimumu stereotipiem (5 minūtes).

2.solis. Skolēni grupā prognozē seku riteņa vidū ierakstītā stereotipa 3 iespējamās tuvākās sekas un ieraksta tās dzeltenajā aplī, un tad katrai no dzeltenajā aplī ierakstītajām sekām prognozē 2 turpmākās sekas (ieraksta tās oranžajā aplī) (15 minūtes).

D aktivitāte. Dzimumu stereotipu seku riteņu prezentācija

1. solis. Skolotājs aicina grupas pārstāvjus prezentēt izveidotos Dzimumu stereotipu seku riteņus un pārējos skolēnus papildināt dzirdēto.

2. solis. Skolotājs rezumē dzirdēto.

(10 – 15 minūtes atkarībā no grupu skaita)

Praktiskā nodarbība „Stipri savā izvēlē⁵”

Nodarbība paredzēta 7. – 12. klašu skolēniem

Mērķis: rosināt skolēnus pārdomāt un izveidot savu nostāju par sabiedrībā valdošajiem pieņēmumiem par „vīriešu un sieviešu profesijām”.

Mērķis/rezultāti:

- skolēni apzinās sabiedrībā valdošos stereotipus par „vīriešu” un „sieviešu” profesijām. izprot, kā tas saistās ar dzimumu stereotipiem
- skolēni pārdomājuši personisko profesijas izvēli, apzinās iespējamo sabiedrībā valdošo stereotipu ietekmi uz profesijas izvēles brīvību.

Laiks: 45 - 55 minūtes

Nodarbības plāns:

A	Ievads	Skolotāja stāstījums	5 min.	Pamatojums
B	„Stipri savā izvēlē”	Video filmas fragmenta skatīšanās	10 min.	Videofilma „Stipri savā izvēlē”
C	Mana nākotnes profesija	Diskusija	30 min.	

Materiāli:

- video filma „Stipri savā izvēlē”

Telpas iekārtojums: telpas iekārtojums – aplis. Tā, lai visiem būtu ērti skatīties filmu un visi būtu iesaistīti diskusijā.

Norise

A aktivitāte. Ievads.

Izmantojot „Pamatojumā” sniegto informāciju, skolotājs iepazīstina skolēnus ar dzimumu stereotipu būtību, to iespējamo ietekmi katra cilvēka un sabiedrības dzīvē.

⁵ Video filmas „Stipri savā izvēlē”. - 1. daļa
<http://www.youtube.com/watch?v=pFdTkgk44IQ>

Video filmas „Stipri savā izvēlē” - 2. daļa
<http://www.youtube.com/watch?v=wve1atgYOFk>

Aktivitāti iespējams organizēt arī, aicinot skolēnus nosaukt kādus dzimumu stereotipus attiecībā uz profesijām.

B aktivitāte. Video filmas noskatīšanās

Skolotājs rosina skolēnus, skatoties filmu, fiksēt, ar kādiem sabiedrībā valdošajiem stereotipiem filmas varoņiem ir nācies saskarties. Kā viņi tos pārvarējuši?

C aktivitāte. Diskusija

1. solis. Skolotājs rosina skolēnus dalīties iespaidos par noskatīto filmu.
2. solis. Skolotājs jautā skolēniem, kuri zēni un kuras meitenes ir iecerējuši saistīt savu nākotnes profesionālo darbību ar profesiju, kas neatbilst sabiedrībā esošajiem stereotipiem. Lūdz viņiem pamatot savu izvēli un raksturot iespējamus sarežģījumus, ar kuriem viņiem varētu nākties saskarties.
3. solis. Noslēgumā skolotājs lūdz kādam skolēnam rezumēt diskusijas rezultātus vai izdara to pats.

Video filma „Visu, ko varam, lai darām” –

<http://www.youtube.com/watch?v=r1deDxzlu7o>

TOLERANCE

Programmas „Saskarsme, daudzveidība un tolerance” ietvaros dalībniekiem bija iespēja aktīvi līdzdarboties tēmas „tolerance” izpētē. Šeit piedāvātais materiāls rosina domāt tālāk starpkultūru tēmas ietvaros, kā arī iepazīt un izmēģināt aktivitātes un metodes darbam ar šo tēmu klasē.

Tests. Mana tolerances temperatūra

	Piemērs	Jā	Nē
1.	Tavu draugu lokā ir cilvēki, kuri pieder citai tautībai vai reliģijai nekā tu		
2.	Tu nestāsti anekdotes, kuru būtība ir varoņu tautībā vai dzimumā		
3.	Tu atbalsti brīvpusdienu piešķiršanu skolēniem no maznodrošinātām ģimenēm		
4.	Dodoties uz ārzemēm tu iemācies vismaz dažas frāzes tās valsts valodā, kuru apmeklēsi		
5.	Tu neiegādājies rotaļlietas vai spēles, kuras izraisa agresivitāti		
6.	Tu pieņem savā ģimenē cilvēku (znotu, vedeklu u.c.), kurš ir citas kultūras (tautības, reliģijas, ādas krāsas u.c.) pārstāvis		
7.	Tu apmeklē etniskus restorānus/kafejnīcas		
8.	Tu palīdzi cilvēkiem ar invaliditāti		
9.	Izvēloties tirgū precī, tu neietekmējies no tās pārdevēja tautības vai ādas krāsas		
10.	Tu neaizliedz savam bērnam draudzēties ar citas reliģijas, ādas krāsas, tautības vai sociālā slāņa pārstāvi		
11.	Tu iemāci citas tautības cilvēkam dažus vārdus savā dzimtajā valodā		
12.	Tu proti dejojot kādas citas tautas nacionālo deju		
13.	Tu zini, ko nozīmē apzīmējums „gotiskais stils” un akceptē tā piekritējus		
14.	Tu atbalsti līdzekļu piešķiršanu dzīvesvietas ierīkošanai bēgļiem no ārvalstīm		
15.	Tu esi apmeklējis mošeju, sinagogu vai kādas citas ticības dievnamu, kurai tu pats nepiederī		
16.	Tu neaprunā cilvēkus situācijā, kad viņi nesaprot tavu valodu		
17.	Tu nekritizē veģetāriešus par viņu ēšanas ieradumiem		
18.	Tu apmeklē teātra izrādes, kuras nenotiek tavā dzimtajā valodā		
19.	Tu uzaicini dzīvot savā ģimenē apmaiņas programmas dalībnieku no citas valsts		
20.	Tu aizrādi, ja kāds stāsta aizskarošus jokus par citu kultūru cilvēkiem		
21.	Tu neliedz kādam savu draudzību viņa atšķirīgās seksuālās orientācijas dēļ		
22.	Tu labprāt strādā vienā projektā ar citas kultūras (tautības, reliģijas, ādas krāsas u.c.) pārstāvjiem.		

Metodes, kas veicina starpkultūru izglītības jēdzienu un terminu izpratni

Rakstu sagatavojusi Mg.philol. Ligita Grigule

Kā katram sabiedriskās domas virzienam, starpkultūru izglītībai ir sava terminoloģija. Skolēniem jēdzieni un termini tiek piedāvāti gatavi *prêt-à-porter* un skolēni tos tā arī lieto. Tomēr, līdzīgi kā ar dažādajām tabulām, shēmām, formulām – to lielākā vērtība ir pats domāšanas (analīzes un sistematizācijas) process. Lai attīstītu skolēnu domāšanas prasmes un jēdzienu un terminu internalizāciju⁶, izmantojamas metodes, kas attīsta gan induktīvu, gan deduktīvu domāšanu, jēdzienu konfrontāciju (pretnostatot kas tas ir, kas tas nav); teksta vizualizēšanu, vai pretēji – veicot shēmu aprakstu un personalizēšanu; izmantojot metaforas, attēlus, kas provocē domāšanu un diskusiju.

Jēdziena atpazīšana

Skolotājs iedomājas jēdzienu un iepriekš formulē sev tā skaidrojumu. Skolēnu uzdevums ir atpazīt (uzminēt) šo jēdzienu, salīdzinot tam atbilstošus (derīgus) un neatbilstošus (nederīgus) piemērus.

Norise sadalās trīs soļos.

1. Jēdziena atpazīšana. Skolotājs dod jēdzienam atbilstošus piemērus, skolēni izvērza pieņēmumus un pārbauda tos, pēc tam, pamatojoties uz iegūto raksturojumu, izveido definīciju.

2. Jēdziena pārbaude. Skolēni nosauc definīcijai atbilstošus un neatbilstošus piemērus. Skolotājs apstiprina pareizos pieņēmumus, nosauc jēdzienu un koriģē skolēnu izveidoto definīciju. Skolēni papildina jēdziena pazīmes, minot papildu piemērus.

3. Domāšanas stratēģiju analīze. Skolēni apraksta savu domu gaitu, diskutē par pieņēmumu un hipotēžu lomu jēdziena atpazīšanā.

Šī metode palīdz atpazīt jēdzienus, salīdzinot un sastatot piemērus, kas atklāj kāda jēdziena raksturīgās pazīmes, ar piemēriem, kuriem šo pazīmju nav. Ļoti svarīgi ir minēt arī jēdzienam neatbilstošus piemērus, jo tie palīdz skolēniem noteikt jēdziena robežas.

⁶ Internalizācija, kad izteiktas zināšanas kļūst par iekšējām cilvēka zināšanas (piemēram, zināšanas, kas ir dokumentētas ir izteiktas un lasot cilvēks tās iegaumē - zināšanas kļūst par šī cilvēka iekšējam zināšanām un šajā brīdī par skaidri neizteiktām zināšanām).

Spēle „Uzmini manu noteikumu!”

Mērķis

Šo spēli izstrādāja S. Rozenholcs (S. *Rosenholtz*, 1977), lai parādītu domāšanas prasmes. Audzēkņu uzdevums ir ar dedukcijas metodi atklāt galveno principu, pēc kura apļa centrā tiek saliktas dažādas krāsas un lieluma figūras. Viens tur rokā kārti, kas saucas *Noteikuma kartīte*, uz kuras uzrakstīts galvenais princips, piemēram, "Tikai sarkanās figūras". Tas, kuram rokā *Noteikuma kartīte*, saka spēlētājiem, vai viņu izvēlēta spēļu kārts atbilst noteikumam.

Materiāli

Katrai piecu personu grupai (trīs spēlētāji, viens *Noteikuma kartītes* turētājs un viens novērotājs) būs nepieciešams *Noteikuma kartīšu* komplekts, liels, no dzijas vai auklas izveidots aplis un īpašs spēļu kāršu komplekts. Katrā spēļu kārtī attēlota viena no četrām dažādām figūrām (aplis, kvadrāts, trīsstūris un rombs), turklāt šai figūrai var būt trīs dažādi lielumi (liela, vidēja un maza) un viena no trīs krāsām (sarkana, zila un zaļa). Tādējādi komplektā, kurā ir viena kārts katrai iespējamai formas, lieluma un krāsas kombinācijai, kopā būs 36 kārtis. Uz katras kārts uzvelciet attiecīgās formas, lieluma un krāsas kontūru un atkārtojiet to pašu krāsu uz kārts maliņas. (Ir daudz vieglāk uzzīmēt figūras uz vienādas formas kārtīm, nekā izgriezt visas figūras. Ja figūras būs zīmētas uz vienādas formas kārtīm, spēlētājiem ar tām būs daudz vieglāk darboties.) Jums būs jāgatavo arī *Noteikuma kartīšu* komplekts, kas paredzēts katrai spēlētāju grupai. Tās ir kartītes, uz kurām minēts galvenais princips, kas spēlētājiem jāizsecina. Noteikumus atradīsiet zīmējumā A5.

Zīmējums A5: *Noteikuma kartītes* spēlei "Uzmini manu noteikumu!"

- 1) **Tikai trīsstūri.**
- 2) **Tikai mazākās figūras.**
- 3) **Tikai LIELĀKIE rombi.**
- 4) **Tikai sarkanās figūras.**
- 5) **Tikai zilie taisnstūri.**
- 6) **Tikai sarkanie un zilie apli.**

Norādījumi skolēniem

Šī prāta spēle saucas "Uzmini manu noteikumu!", un to spēlē ar īpašu kāršu komplektu. Kā redzat, komplektā ir četras dažādas figūras: aplis, kvadrāts, trīsstūris un rombs. Katrai figūrai var būt trīs lielumi: liels, vidējs un mazs. Savukārt katra lieluma figūra var būt uzzīmēta trīs dažādās krāsās: sarkanā, zilā un zaļā. Šīs kārtis var sadalīt kategorijās dažādos veidos. Es gribu, lai katrs no jums izdomātu kādu klasificēšanas veidu. Man ir dažas *Noteikuma kartītes*, uz kurām uzrakstīti dažādi šo kāršu klasificēšanas veidi. Spēles "Uzmini manu noteikumu!" mērķis ir izspriest, kura

Noteikuma kartīte atrodas man rokā. Saliksim spēļu kārtis galda vidū, un jūs visi pēc kārtas ņemsiet pa kārtij. Ja jūsu izvilkta kārts atbilst manam noteikumam, es teikšu "Jā", un jūs varat to likt dzijas apļa iekšpusē. Ja jūsu izvilkta kārts neatbilst manam noteikumam, es teikšu "Nē", un jūs liksiet savu kārti dzijas apļa ārpusē. Katrs vienā reizē var ņemt tikai vienu kārti. Kad esat atraduši pāris kāršu, kas atbilst noteikumam, varat pamēģināt izsecināt, kāds ir mans noteikums, bet, kad pienāk jūsu kārta ņemt kārti, varat mēģināt uzminēt manu noteikumu.

(Skolotājs ar vienu no grupām izspēlē vienu vienkāršu raundu, kurā *Noteikuma kartīte* ir paša skolotāja rokās. Pārējie audzēkņi vēro spēli.)

Kā redzat, šī ir spēle, kura prasa spriest un domāt Kad cilvēkiem ir jāatrisina šāds sarežģīts uzdevums, viena no iespējām ir *uzzināt, ko domā citi*.

Mēs mācīsimies *uzzināt* citu cilvēku domas. Kad ir pienākusi jūsu kārta un jūs nojaušat, kāds varētu būt noteikums, pajautājiem pārējiem diviem jūsu grupas spēlētājiem, ko viņi domā par jūsu versiju. Jūs, piemēram, varētu teikt: "Es domāju, ka noteikums ir — visas zilās figūras. Kā jums liekas, vai man taisnība?" Ja viņi saka "jā" vai "nē", tad pajautājiem, *kāpēc viņi tā domā*. Kad esat noklausījušies viņu sakāmo, vai arī, ja viņi nezina, tad pajautājiem to pašu citam. Pēc tam *pats izlemiet*, kāda ir pareizā atbilde, un, visbeidzot, pajautājiem to *Noteikuma kartītes* turētājam.

Diskusija

Lieciet, lai skolēni vingrinās jautāt cits citam, *ko viņi domā un kāpēc viņi tā domā*. Pārspriediet ar viņiem, kāpēc ir svarīgi izteikt un spēt pamatot savas domas. Tā ir ļoti nozīmīga jauna prasme.

Lai sagatavotos darbam, ir svarīgs arī trešais noteikums. Tā kā katrs skolēns beigās ir atbildīgs pats par savu ziņojumu, ir svarīgi, lai pēc konsultēšanās ar citiem skolēni justu pienākumu patstāvīgi pieņemt lēmumu.

Visi šie jaunie principi ("Uzzini citu domas", "Pasaki, kāpēc" un "Pieņem pats savu lēmumu") ir jāuzraksta uz lielas lapas un jāpieliek redzamā vietā.

Gluži tāpat kā iepriekšējā vingrinājumā arī šajā vajadzīgs novērotājs, kurš konstatē šādas izturēšanās principus —

**noskaidro citu domas,
pastāsti, kāpēc.**

Novērotājam ir nepieciešama vienkārša tabula, kurā atzīmēt, cik bieži novērojami jaunie izturēšanās principi.

Tagad viss ir sagatavots, un katra grupa var spēlēt spēli un pēc kārtas darboties dažādās lomās. Pie viena no dalībniekiem ir *Noteikuma kartīte*, viens ir novērotājs un pārējie trīs — spēlētāji. Pēc katra raunda spēlētāji mainās lomām, *Noteikuma kartīte* ir pie kāda cita, un arī novērotāja lomā ir cits. Jaunais *Noteikuma kartītes* turētājs paņem jaunu kartīti, kas atrodas ar labo pusi uz leju.

Kad spēle beigusies, pajautājiem novērotājiem, cik reizes attiecīgajā raundā viņi novērojuši jauno izturēšanās principu izpausmes. Pajautājiem skolēniem, vai viņiem palīdzēja tas, ka viņi uzzināja citu viedokli. Sameklējiet kādu labu piemēru, kad skolēni izskaidro "kāpēc", ja viņi paši šādu piemēru nepiedāvā. Palūdziet viņiem raksturot savas izjūtas, kad pirms sava lēmuma pieņemšanas ir jāuzklausā citu viedokļi, kas var atšķirties, un jāapsver šīs idejas. Pajautājiem, vai viņiem zināma situācija, kas līdzīga šai. Atgādiniet, ka skolēniem līdzīgi būs jārikojas ar citiem uzdevumiem.

Induktīvā domāšana

Šīs metodes mērķis ir palīdzēt skolēniem praktiski attīstīt jēdzienu veidošanas prasmi. Norise sadalās trīs soļos.

1. Jēdzienu veidošana: “Kas ar ko sader kopā?” Skolēni nosauc uz kādu noteiktu tēmu attiecināmus vārdus, grupē tos pēc kopīgām pazīmēm un izvēlas apzīmējumus grupām.

2. Interpretācija: “Ko tu saskati?” Skolēni apraksta izveidoto klasifikāciju, nosaka kategoriju sasaisti, cēloņus un sekas, izdara secinājumus.

3. Principu lietošana: “Kas notiktu, ja ...?” Skolēni izmanto saskatītas likumsakarības — mēģina pierādīt vai pamatot prognozes, pieņēmumus, hipotēzes, pārbauda prognozes vai nosaka kritērijus, kas palīdzētu tās pārbaudīt.

Induktīva domāšana palīdz skolēniem atrast un grupēt informāciju, veidot un klasificēt kategorijas, izvirzīt un pārbaudīt hipotēzes par izveidoto jēdzienu grupu saiknēm.

T karte: Kas ir ... starpkultūru izglītība?

Skolēni veido izpratni par jēdzienu, nošķirot, kuri apgalvojumi ir atbilstoši, kuri nē. Uzdevumu var izvirzīt ar dažādu grūtības pakāpi:

1.variants: apgalvojumi ir doti, skolēni tos grupē, pēc tam pamato savu viedokli.

2.variants: skolēni paši veido tabulu, pēc tam iepazīstas ar resursu no Inter ceļveža un papildina savu tabulu un veido apkopojošu definīciju.

STARPKULTŪRU IZGLĪTĪBA IR:

STARPKULTŪRU IZGLĪTĪBA NAV:

Materiāli

starpkultūru izglītība ir:

- izglītības pieeja (nevis *mācību programma*, *mācību plāns* vai *mācību priekšmets*), kas balstās uz atziņu, ka dažādība ir norma visās cilvēka dzīves jomās un tā mūs visus bagātina,
- izglītība, kas veicina ne tikai cilvēka kultūras identitātes veidošanos un attīstību, bet arī vienlīdzības un cilvēktiesību nodrošināšanu un diskriminācijas novēršanu,
- izglītība, kas dod ieguldījumu tādas sabiedrības izveidei, kur cilvēki ar atšķirīgu kultūru var veiksmīgi sadzīvot.

starpkultūru izglītība nav:

- svētki, kas izolēti no ikdienas mācību procesa („Starpkultūru nedēļa”, „Nacionālās virtuves diena”, „Miera diena”),

- mācīšanās par atsevišķām kultūras grupām ar mērķi tās labāk iepazīt (ekskursijas; stereotipi par etniskajām un sociālajām grupām),
- iepriekš izstrādātu ieteikumu apguve (kā risināt konfliktus vai kontaktēties ar kādu kultūras grupu),
- izglītības programmas, kas orientētas uz kompensējošām klasēm,
- dažādu nacionalitāšu skolēnu sajaukšana, neveicot plašākus uzdevumus (ieciētības, pozitīvas mijiedarbības veicināšana),
- izvairīšanās no konfliktiem.

Kas ir starpkultūru dialogs?

Starpkultūru dialoga izpratnei, piemēram, noderīgi analizēt atšķirības starp dialogu un diskusiju, tad salīdzināt, vai šis aspekts ir ietverts oficiālā definīcijā.

Materiāli

STARPKULTŪRU DIALOGS. Dialogs starp kultūrām ir senākais un būtiskākais demokrātiskās sarunas veids, kas ir pretinde atraidīšanai un vardarbībai. Tā mērķis ir dot mums iespēju dzīvot kopā multikulturālā pasaulē mierā un radoši, lai attīstītu kopības un piederības izjūtu.

/Eiropas Padome / Starpkultūru dialogs/

Dialogs	Diskusija/debates
<ul style="list-style-type: none"> • Redzēt daļas <i>kopumā</i> • Saskatīt daļu <i>saistību</i> • <i>Izzināt uzskatus</i> • <i>Mācīties</i> no izzinātā un atklātā • Veidot <i>kopīgu</i> nozīmi, jēgu 	<p>Sadalīt jautājumu / problēmas <i>daļās</i></p> <p>Saskatīt <i>īpatnības/ atšķirības</i> starp daļām</p> <p><i>Pamatot / aizstāvēt</i> uzskatus</p> <p><i>Pārliecināt, pārdot, iestāstīt</i></p> <p><i>Vienoties</i> par vienu nozīmi</p>

Teorijas vizualizēšana

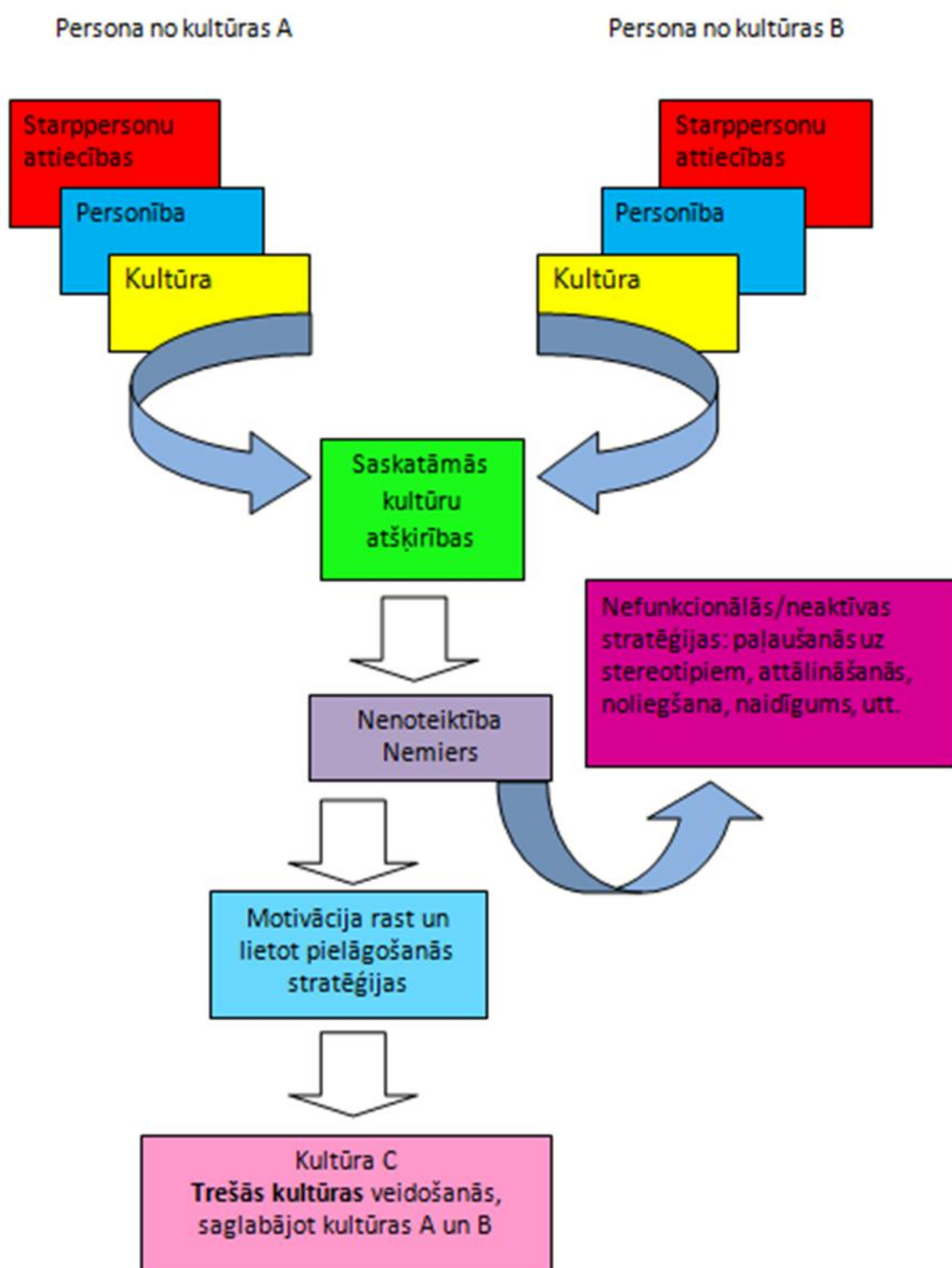
Skolēni tiek rosināti attēlot kādu, piemēram, Dž.Benkša teoriju shematiski. Turpinājumā skolotājs var piedāvāt novērtēt dažādas starpkultūru izglītības aktivitātes, kuram līmenim tās pieder, vai aicināt skolēnus minēt savus piemērus.

Dž. A. Benkss ir formulējis četru līmeņu pieejas daudz kultūru izglītības programmu reformai: 1. līmenis. Ieguldījuma pieeja. Galvenokārt centrēta uz nacionālajiem varoņiem, svētkiem, svinībām un atsevišķiem kultūras elementiem. 2. līmenis. Pievienošanas pieeja. Tai ir svarīgs saturs un jēdzieni; tēmas un perspektīvas tiek pievienotas izglītības programmai, nemainot tās saturu. 3. līmenis. Pārveides pieeja. Tās iezīme – izglītības programmas struktūra tiek mainīta, lai skolēni varētu saprast jēdzienus, notikumus un cilvēkus, ņemot vērā dažādu etnisko grupu un kultūru viedokli. 4. līmenis. Sociālās darbības pieeja. Svarīgākais – skolēni pieņem lēmumus nozīmīgos sociālos jautājumos un rīkojas, lai palīdzētu tos risināt.

Modeļu, shēmu rekonceptualizēšana

Skolēni tiek iepazīstināti ar ... modeļi, to izskaidro un papildina ar saviem piemēriem.

„Trešās kultūras” modelis (Carley Dodd 1998)

Materiāli

Katrs indivīds nav tikai tieši pārstāvošs kultūru, viņa personību tāpat veido personības iezīmes, biogrāfija. Ar to ir svarīgi sākt, jo nereti personības aspekts netiek ņemts vērā. Trešās kultūras modeļa interpretācija sākas ar iztēlošanos, ka indivīds no kultūras A sastop indivīdu no kultūras B. Viņi abi pamana atšķirības un neskaidrības, un ideālā variantā veido kultūru C, kas balstās uz līdzīgo, kopīgo, ko viņi ir konstatējuši. Modelis parāda piemērošanās veidu, aicinot dalībniekus izvairīties, attiekties no aizspriedumiem un stereotipiem, bet attīstīt kopīgus mērķus un uzskatus. Citiem vārdiem, atšķirību pamanīšanas un uzsvēršanas vietā dalībniekiem vajadzētu meklēt kopīgo, līdzīguma kultūru. Tā ir arī viena no dialoga mācību pamatprasmēm.

Metaforas

Metafora ir kognitīvs princips, kam ir būtiska loma pieredzes organizēšanā un cilvēka semantiskajās aktivitātēs. Metafora ir bijusi daudzu pētnieku intereses un izpētes objekts jau kopš Aristoteļa laikiem.

Runājot par metaforu uzbūvi, svarīgs ir uzskats, ka metafora sastāv galvenokārt no diviem pieredzes laukiem – sākotnējā pieredzes lauka (source domain) un rezultējošā pieredzes lauka (target domain). Sākotnējais pieredzes lauks raksturo to, ka mēs kādu parādību vispirms saprotam nemetaforiski, t. i. – tiešajā nozīmē, savukārt rezultējošais pieredzes lauks ir kādas parādības metaforiskā nozīme, ko varam kādai parādībai piešķirt, pateicoties sākotnējam pieredzes laukam. Jau hrestomātisks ir Džordža Leikofa, viena no kognitīvās semantikas pamatlicēja, piemērs - metafora „dzīve ir ceļojums”. Ja mums ir zināšanas par to, kas ir ceļojums, tad mēs varēsim saprast arī, kā un kāpēc dzīve var būt ceļojums.

Metaforas parasti ir kultūrspecifiskas, tas ir saistītas ar noteiktu kultūras vai subkultūras grupu.

Multikulturālisma izpratnes attīstībā ASV, tika lietotas kausējamā katla, vēlāk salātu trauka metaforas. Starpkultūru saskarsmē ir populāras ir piemēram, tilta, dejas metaforas.

Uzdevums „Attēlu kolāža”

Skolēnu grupas saņem attēlu kolāžu.

1. Skolēni izvēlas kādu no attēliem, paskaidro savu pieredzi, kāpēc šo pieredzi varētu pārnest uz starpkultūru saskarsmi.
2. Skolēni izvēlas 2 vai 3 trīs attēlus. Interpretē un paplašina starpkultūru saskarsmes izpratni, kuru rosina kontrasti.

Attēli, kas provocē domāšanu un diskusiju

Sociālo prasmju attīstīšana

Kā panākt, lai audzēkņi apzinātos citu grupas dalībnieku vajadzības?

Uzdevums „Dalītie apli”

Norādījumus dalībniekiem un ierosinājumus diskusijai izstrādājuši "Dalīto apli" autori Nensija un Teds Greivsi (*Gravēs & Gravēs*, 1985). "Dalītie apli" izveidoti, balstoties uz Dr. Alekša Bavelas (*Alex Bavelas*, 1973) izgudroto spēli "Dalītie kvadrāti".

Klasi sadala 3 līdz 6 cilvēku grupās. Katram iedod aploksni ar vienu no apla fragmentiem. Katra grupas dalībnieka mērķis ir izveidot pilnu apli. Lai to paveiktu, ir jāmainās ar dažiem apla fragmentiem. Grupas dalībnieki nedrīkst sarunāties un ņemt apla fragmentus no citu aploksnēm. Atļauts tikai dot savus apla fragmentus citiem (pa vienam).

Norādījumi dalībniekiem

Katram no dalībniekiem tiks iedota aploksne, kurā atradīsies divi vai trīs mozaīkas fragmenti. To drīkstēs atvērt tikai pēc manas atļaujas. Šī uzdevuma mērķis ir salikt mozaīkas fragmentus tā, lai katram grupas dalībniekam izveidotos pilns aplis. Lai būtu interesantāk, jāievēro daži noteikumi.

1. Šis uzdevums jāveic pilnīgā klusumā. Nekādu sarunu.
2. Nedrīkst nekādā veidā norādīt uz citiem dalībniekiem vai dot signālu.
3. Katram spēlētājam jāsaliek savs aplis. Neviens cits nedrīkst parādīt priekšā kādu gājienu vai izdarīt to cita vietā.
4. Ar šo uzdevumu jūs vingrināties došanā. Jūs nedrīkstat atņemt citam spēlētājam apla fragmentu, taču varat *dot* savus apla fragmentus — pa vienam — jebkuram citam jūsu grupas dalībniekam, savukārt viņi var dot savus fragmentus jums. Jūs nedrīkstat ielikt fragmentu cita dalībnieka aplī; katram dalībniekam savs aplis jāsaliek pašam. Varat iedot apla fragmentu citam spēlētājam tieši rokās vai arī nolikt priekšā uz galda — blakus citiem fragmentiem.

Tagad varat izņemt fragmentiņus no aploksnes un nolikt uz galda sev priekšā, ar krāsaino pusi uz augšu. Šis ir uzdevums visai grupai, kura veikšanai tiek dotas 10 minūtes.

Atcerieties, ka uzdevums ir pabeigts tikai tad, kad visi grupas dalībnieki būs pabeiguši savu apli. Kad visi pabeiguši, paceliet rokas, (Ja kāds no grupas dalībniekiem pabeidz ātrāk par pārējiem, ierosiniet viņam pameklēt *citus* apla salikšanas variantus, saliekot fragmentus citādāk.)

Diskusija

Kad visa grupa uzdevumu paveikusi, vai arī, ja beidzies atvēlētais laiks, spēles vadītājs palīdz apzināt svarīgāko, kas raksturīgs tikko notikušajam procesam, analizēt to

un izdarīt vispārīgus secinājumus, attiecinot tos uz citām grupas mācību situācijām. Diskusijas vadīšanā var palīdzēt šādi jautājumi.

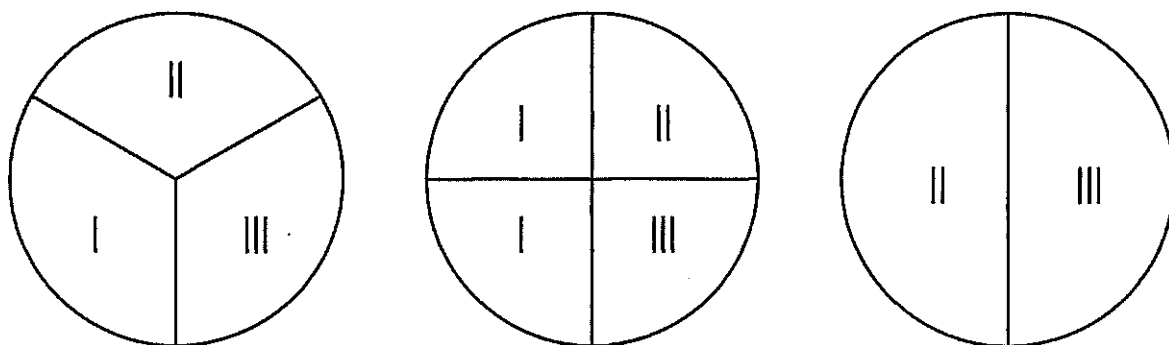
- Kas, pēc jūsu domām, šajā spēlē bija svarīgākais?
- Kā jūs vērtējat to, kas šodien norisinājās jūsu grupā?
- Kas jums palīdzēja sekmīgi paveikt uzdevumu?
- Kas jums kavēja veikt uzdevumu?
- Ko grupas turpmāk varētu uzlabot?

Palīdziet dalībniekiem konkrēti formulēt, ko viņi darīja, un arī abstrakti vispārināt, izdarot secinājumus nākotnei. Sarežģītākajos *dalītajos aplos* viens no spēlētājiem var apgrūtināt pārējo grupas dalībnieku uzdevumu, saliekot savu apli, taču atsakoties dot dažus fragmentus citiem. Līdzīgi izturas arī tas kooperatīvās mācīšanās grupas dalībnieks, kas cenšas strādāt viens un nepalīdz citiem.

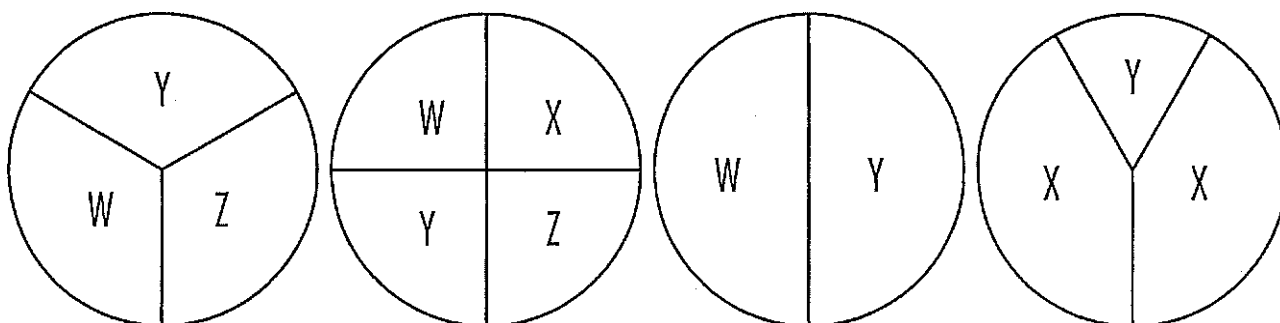
Diskusijas laikā noteikti vēlreiz uzsveriet divus būtiskākos nosacījumus, kas palīdz grupai sekmīgi veikt uzdevumu. *Uzmanīgi sekojiet citu grupas locekļu vajadzībām. Darbs ir pabeigts tikai tad, kad visi ir pabeiguši.* Pievērsiet šiem nosacījumiem, uzmanību, kad grupa tos nosauc savā uzstāšanās reizē vai arī, kad viņi secina, ka šī attieksme palīdzēs sekmīgāk veikt uzdevumu nākotnē.

Tālāk tekstā pastāstīts, kā izgatavot un izmantot *dalītos aplus*.

Zīmējums A1: Dalītie apli — visvienkāršākais variants

Zīmējums A2: Dalītie apli — vienkāršais variants

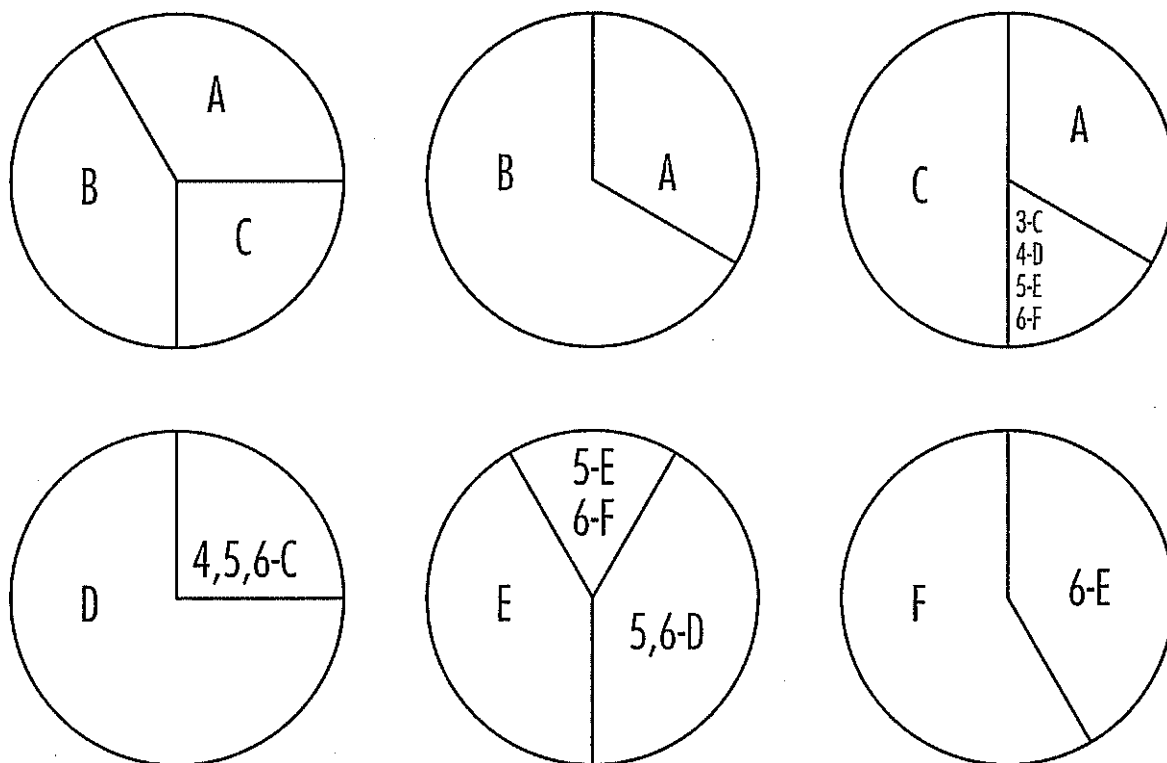
Aprakstīti trīs sarežģītības līmeņi. Varat izmantot vidējas un lielākas grūtības pakāpi. Sarežģītāko līmeni varat izmantot vēlāk, gada gaitā, kad uzskatāt, ka šo nodarbību vajadzētu atkārtot.

Dažādi apļu varianti dažāda vecuma dalībniekiem

Visvienkāršākie dalītie apļi. Tie ir piemēroti 5 līdz 7 gadīgiem bērniem, kas strādā grupās pa trīs. Sašķirojiet apļa fragmentus un salieciet tos trīs aploksnēs (I, II un DI, kā norādīts zīmējumā AI) un iedodiet katram spēlētājam pa aploksnēi. Zīmējumā AI ir parādīts viens no risinājumiem; šajā risinājumā katram spēlētājam ir jādod daži no saviem fragmentiem citiem spēlētājiem. Zīmējumā parādīts, kā I, II un ĪU spēlētājam piederošos fragmentus var sakārtot, lai izveidotos trīs apļi. Alternatīvs risinājums — divi apļi, kas sastāv no pusapļa un divām ceturtdaļām apļa.

Vienkāršie dalītie apļi ir piemēroti 8 līdz 10 gadīgiem bērniem, kas strādā grupās pa četri. Sašķirojiet apļa fragmentus un salieciet tos aploksnēs, kas apzīmētas ar burtiem W, X, Y un Z. Viens no variantiem redzams zīmējumā A2. Grupām, kas pabeidz darbu pirmās, pajautāriet "Cik vēl dažādus apļa salikšanas veidus varat izdomāt?"

Zīmējums A3: Dalītie apļi — sarežģītākais variants

Sarežģītākie dalītie apļi. Šis variants ir piemērots 8 līdz 10 gadīgiem bērniem, kam jau ir zināma pieredze vienkāršāko dalīto apļu salikšanā. To var izmantot arī darbā ar vecākiem bērniem, vidusskolniekiem, kā arī ar pieaugušajiem.

Zīmējumā A3 redzami sarežģītāko dalīto apļu paraugi. Vienā komplektā ietilpst piecpadsmit fragmenti, no kuriem izveidojas seši apļi, kā parādīts zīmējumā. Katrai grupiņai sagatavojiet vienu apļu komplektu. Zīmējumā A3 četru fragmentu izvietojums ir atkarīgs no grupas dalībnieku skaita. Piemēram, ja grupā ir seši cilvēki, tad fragments ar apzīmējumu 6-F būs aploksnē F, bet fragments ar apzīmējumu 6-E būs aploksnē E, fragments ar apzīmējumu 6-C būs aploksnē C, bet fragments ar apzīmējumu 6-D — aploksnē D. Salieciet fragmentus tieši tāpat katrai sešu dalībnieku grupiņai.

Kad grupai paredzētie fragmenti ir sašķiroti pa aploksnēm, kas apzīmētas ar burtiem, salieciet visas aploksnes vienā, lielākā. Līdz ar to materiāli ir sagatavoti izsniegšanai mazajām grupiņām.

Kad esat šo vingrinājumu labi apguvuši, tad nav grūti vajadzības gadījumā uzdevumu pielāgot grupām ar mazāku dalībnieku skaitu — pieciem vai vēl mazāk. Tomēr labāk ir sagatavoties tam jau iepriekš — sagatavot un uzrakstīt apzīmējumus dažāda lieluma komplektiem. Tad, ja nepieciešams, varat ātri aizstāt vienu komplektu ar citu.

Kā izgatavot dalīto aplū kompleksu

Aplū lielums var būt dažāds — sākot ar zīmējumā redzamo, līdz pat 20 cm diametrā. Vienīgais noteikums: vienā komplektā visiem aplūiem jābūt vienāda lieluma. Katram aplū komplektam jābūt citā krāsā. Tādējādi katra grupiņa darbosies ar vienas krāsas aplū fragmentiem, kas savukārt pēc krāsas atšķirsies no citu grupu aplūiem. Gatavojot materiālus vingrinājumam, būs vieglāk sašķirot fragmentus, ja katram aplūim tie būs citā krāsā.

Vieglākais veids, kā sagatavot materiālus šajā pielikumā ietvertajiem vingrinājumiem, ir — nokopēt zīmējumos redzamos aplūus, palielinot tos līdz vajadzīgajam lielumam. Pēc tam ar nokopēto šablonu palīdzību izgatavojiet aplū fragmentus no bieza papīra vai kartona dažādās krāsās. Ieteicams saglabāt aplū fragmentu apzīmējumus, lai zinātu, kurā aploksnē kurš fragments liekams.

PIELIKUMS

Praktiskā nodarbība „Dzimumu stereotipi skolā” Skolotāja materiāls un darba lapas

Pētījums „Situācija izglītības sistēmā par dzimumu līdztiesības jautājumiem”⁷

Šis pētījums ir līdz šim plašākais veiktais pētījums par dzimumu līdztiesības problemātiku Latvijas izglītības sistēmā.

Pētījums *“Situācijas analīze izglītības sistēmā par dzimumu līdztiesības jautājumiem”*. tika veikts 2005. gada pavasarī 25 Latvijas vispārizglītojošajās skolās Dobeles, Ogres un Rēzeknes rajonos un Rīgā un Ventspilī pēc Labklājības ministrijas pasūtījuma Nacionālās programmas projekta “Kapacitātes stiprināšana nodarbinātības un dzimumu līdztiesības politikas izstrādē un ieviešanā iesaistītajām institūcijām” ietvaros.

Pētījuma mērķis bija noskaidrot un izvērtēt situāciju par dzimumu līdztiesības jautājumu integrēšanu pirmsskolas, pamata un vidējās vispārējās izglītības iestāžu darbā.

Pētījuma uzdevumi bija noskaidrot:

- skolotāju informētību un izpratni par dzimumu līdztiesības jautājumiem, kā arī skolotāju attieksmi pret dzimumu līdztiesības jautājumiem.
- skolēnu informētību par un attieksmi pret dzimumu līdztiesības jautājumiem.
- dzimumu līdztiesības jautājumu atspoguļojumu mācību priekšmetu standartos un programmās, pedagogu sagatavošanas un tālākizglītības programmās.
- dzimumu līdztiesības jautājumu atspoguļojumu un dzimumu stereotipu iespējamo klātbūtni mācību grāmatās.

Pētījuma metodoloģija

Pētījumā tika izmantota gan kvantitatīvā gan kvalitatīvā pieeja. Tika izmantotas šādas metodes: skolēnu, skolotāju anketēšana; IZM statistikas datu apkopojums; mācību grāmatu, standartu, programmu kontentanalīze; ekspertu intervēšana; skolotāju, vecāku mērķgrupu diskusijas.

Izlases

Skolēni. Tika saņemtas 216 skolēnu anketas, no tām 116 meiteņu un 110 zēnu aizpildītas. Izlasē apmēram vienādās daļās tika iekļauti 5. un 8.klases skolēni un vidusskolēni no 10 – 11. klasei.

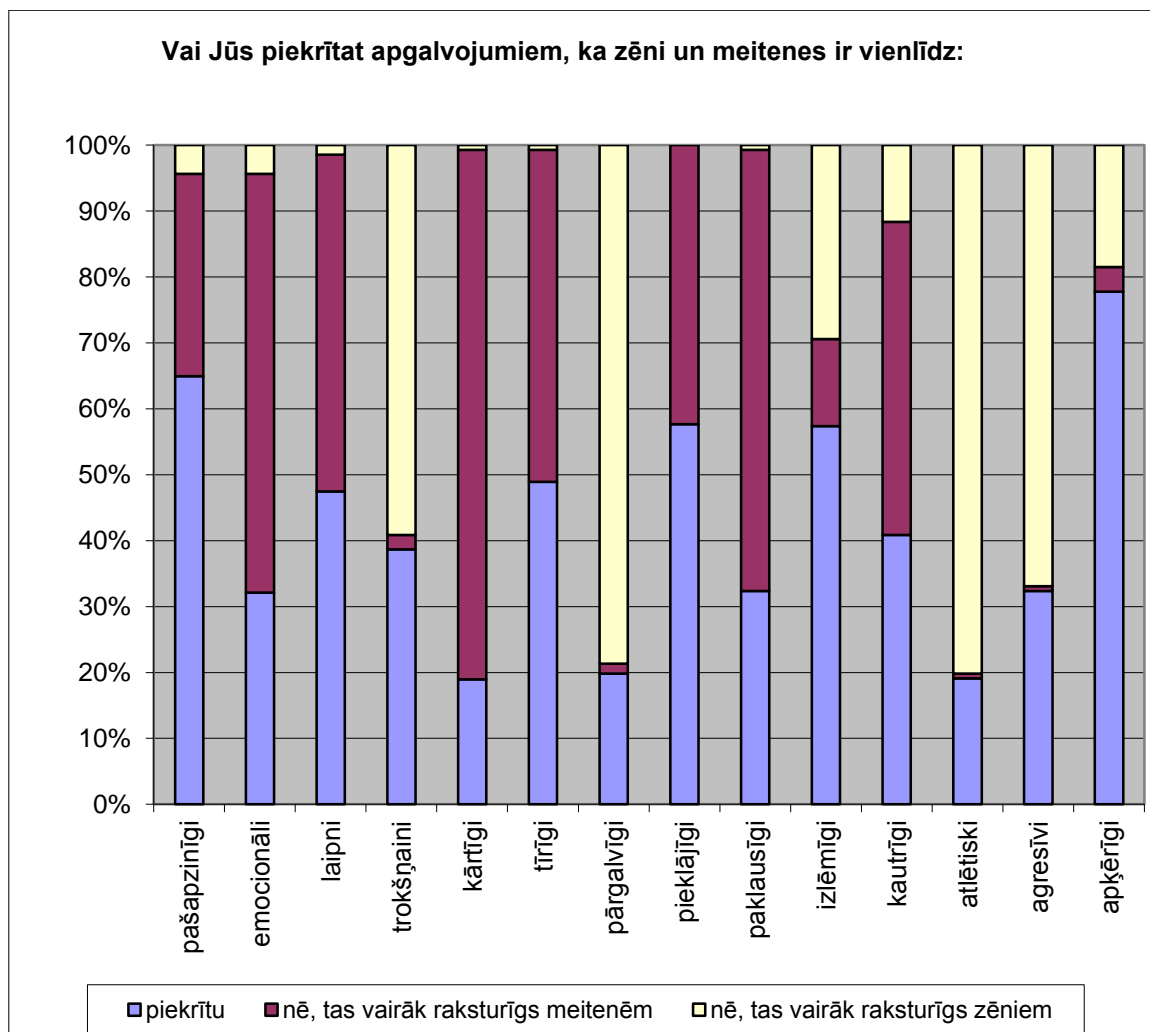
⁷ Pētījuma ziņojuma pilns teksts atrodams:

http://www.lm.gov.lv/upload/dzimumu_lidztiesiba/situacija_latvija/zinojums_dz_l_situacija_izglitiba1.pdf

Skolotāji. Tika izveidota 200 skolotāju stratificētā izlase, iekļaujot tajā: 1) pirmskolas, sākumskolas, pamatskolas un vidusskolas skolotājus, 2) skolotājus vīriešus un skolotājas sievietes proporcijā 1:4 (atbilstoši Latvijas skolās pastāvošajai skolotāju dzimuma proporcijai); 3) skolotājus no 4 izglītošanās jomām (valodas, cilvēks un sabiedrība, zinātņu pamati un matemātika un mākslu jomas), 4) skolotāji no skolām ar latviešu un krievu mācību valodu. Atpakaļ tika saņemtas 140 derīgas skolotāju anketas.

B1.1. darba lapa „Pētījuma rezultāti”⁸

Meitenēm un zēniem raksturīgās īpašības (skolotāju vērtējums)

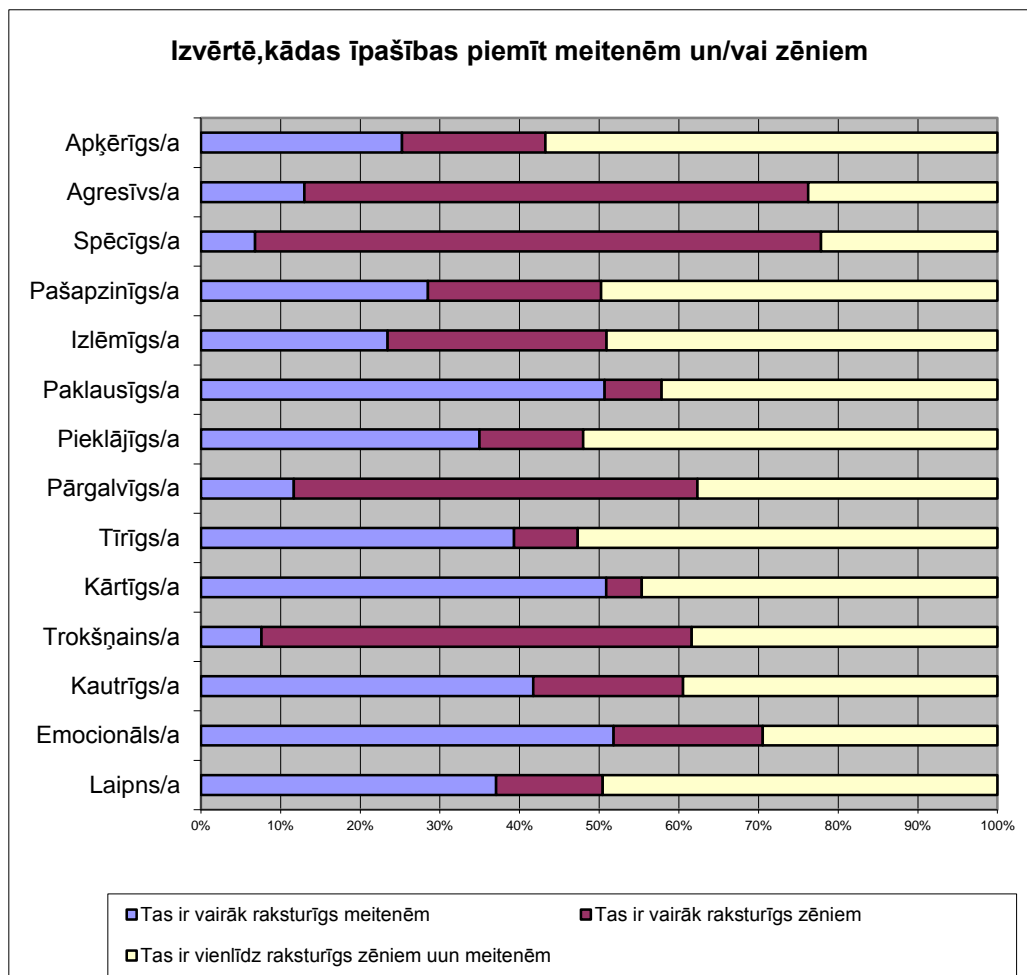
Respondentu
skaits

140

⁸ B1 darba lapu veido 2 lappuses un B2 darba lapu veido 3 lappuses. Tas tāpēc, ka analizē būtu vēlams salīdzināt vairākos attēlos ietverto informāciju. Ja nepieciešams, skolēniem var izdalīt arī pa vienai lapai, bet tad analizē jāpievērš uzmanība salīdzinājumam.

B1.2. darba lapa „Pētījuma rezultāti”

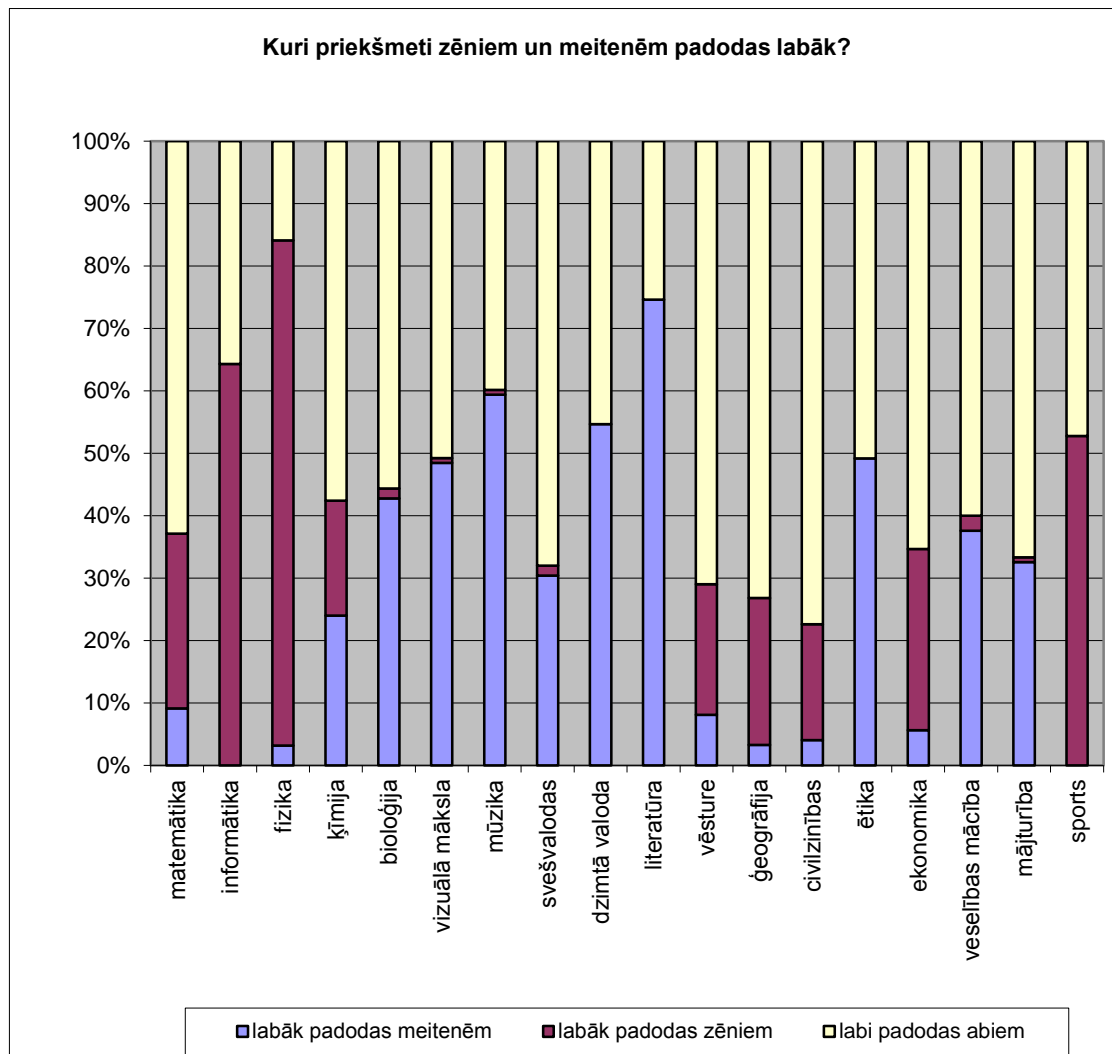
Meitenēm un zēniem raksturīgās īpašības (skolēnu vērtējums)

Respondentu skaits	226
meitenes	116
zēni	110

B2.1. darba lapa „Pētījuma rezultāti”

Kuri mācību priekšmeti padodas zēniem un kuri meitenēm? (skolotāju vērtējums)

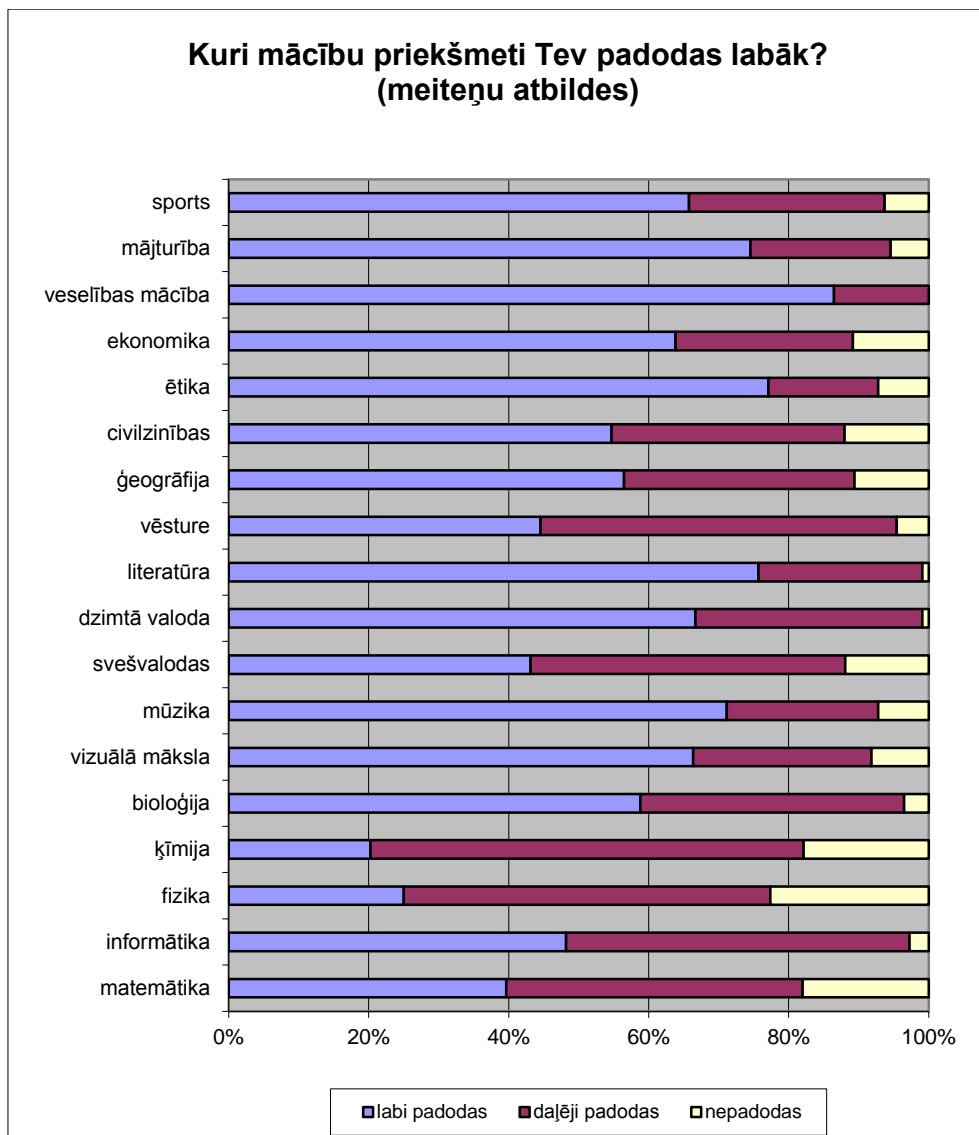
Skolēnu dzimuma saikne ar sekmēm mācību priekšmetos

Respondentu
skaits

140

B 2.2. darba lapa „Pētījuma rezultāti”

Kuri mācību priekšmeti padodas zēniem un kuri meitenēm? (meiteņu vērtējums)

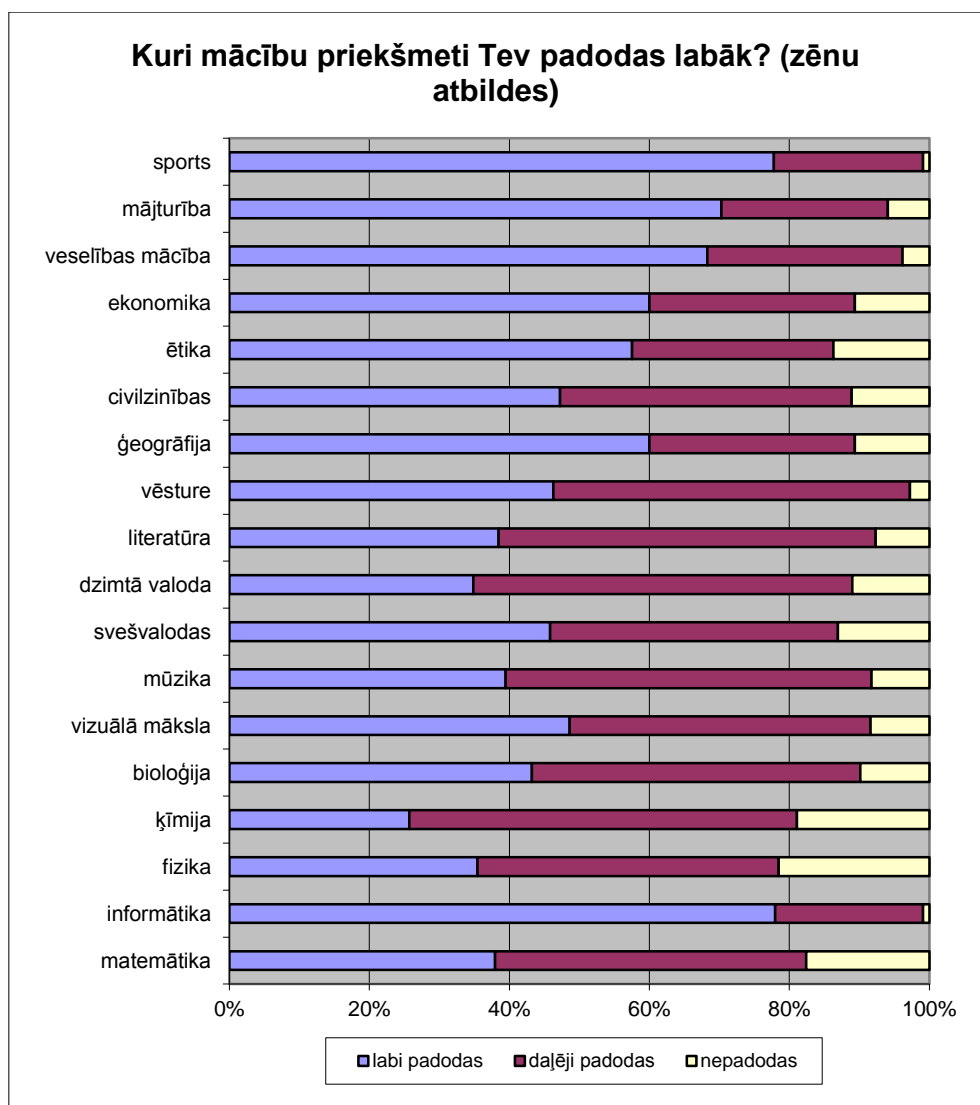

Respondentu
skaits

116

B2.3. darba lapa „Pētījuma rezultāti”

Kuri mācību priekšmeti padodas zēniem un kuri meitenēm? (zēnu vērtējums)

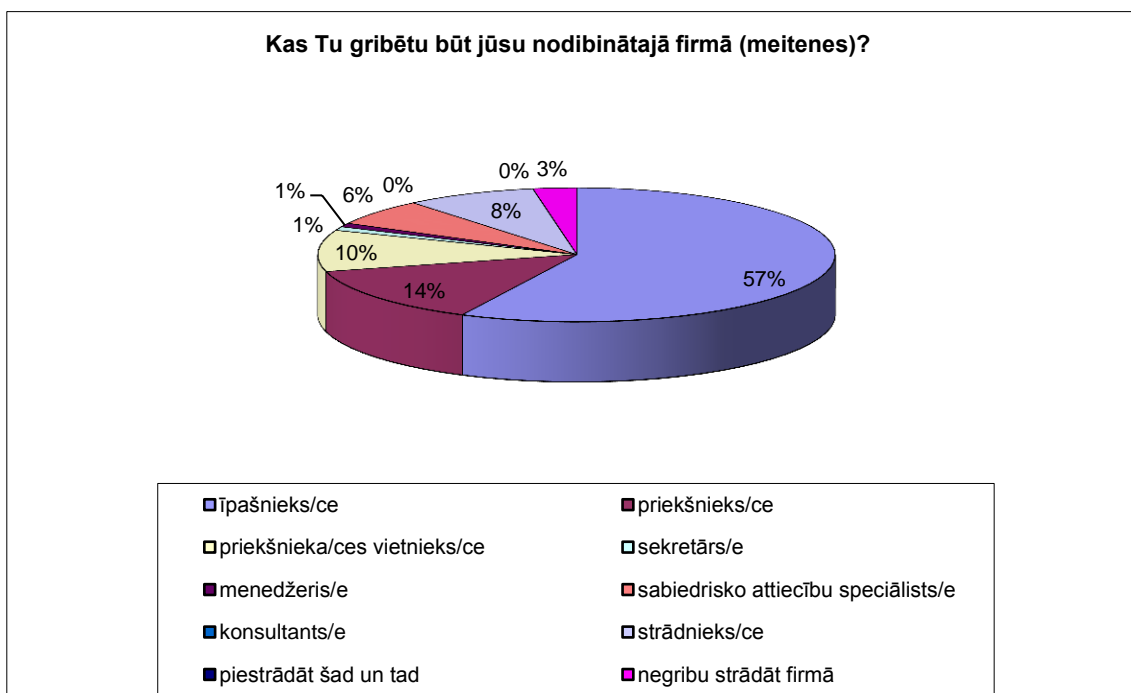

Respondentu
skaits

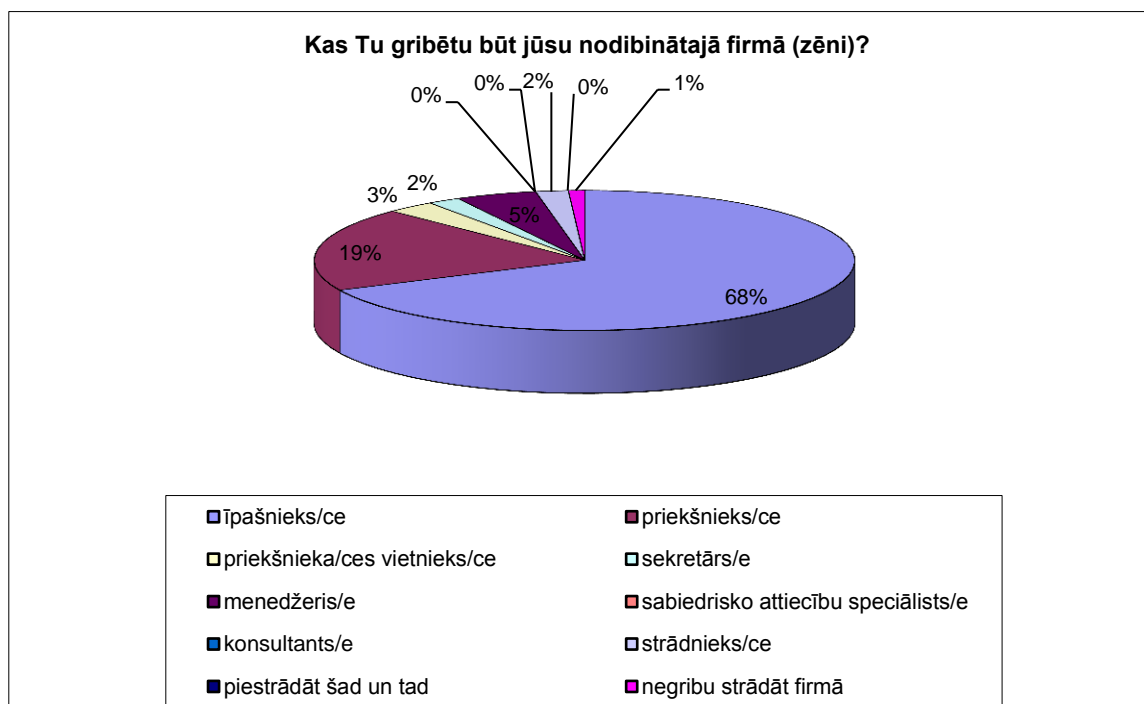
110

B 3. darba lapa „Pētījuma rezultāti”

Profesijas izvēle un skolēna dzimums (meiteņu atbildes)

Profesijas izvēle un skolēna dzimums (zēnu atbildes)

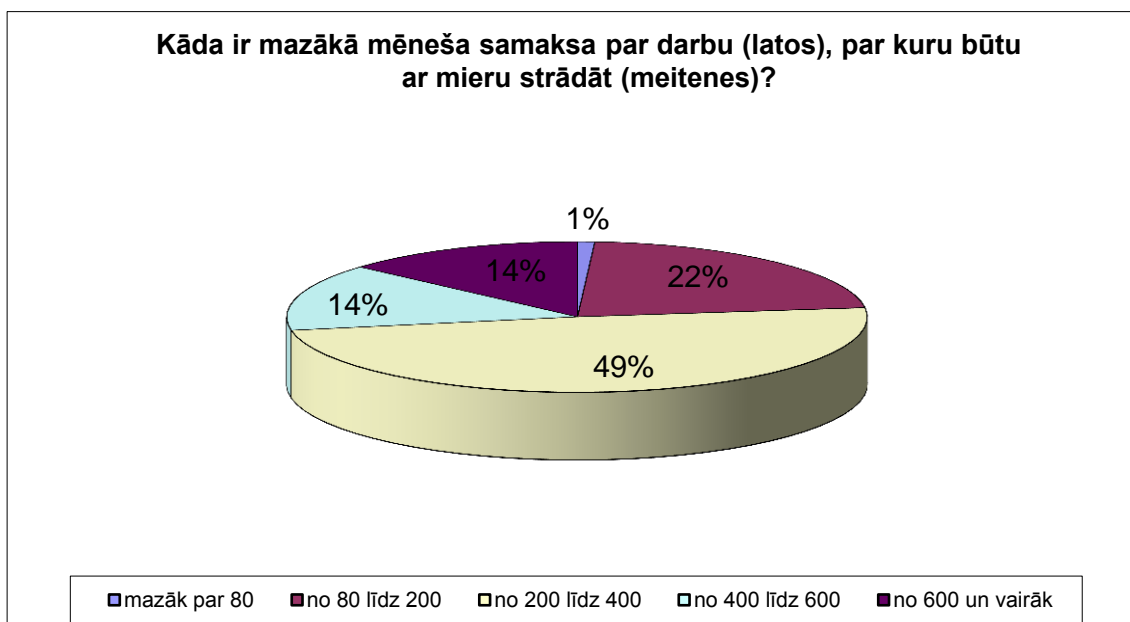
Respondentu skaits:

Meitenes 116

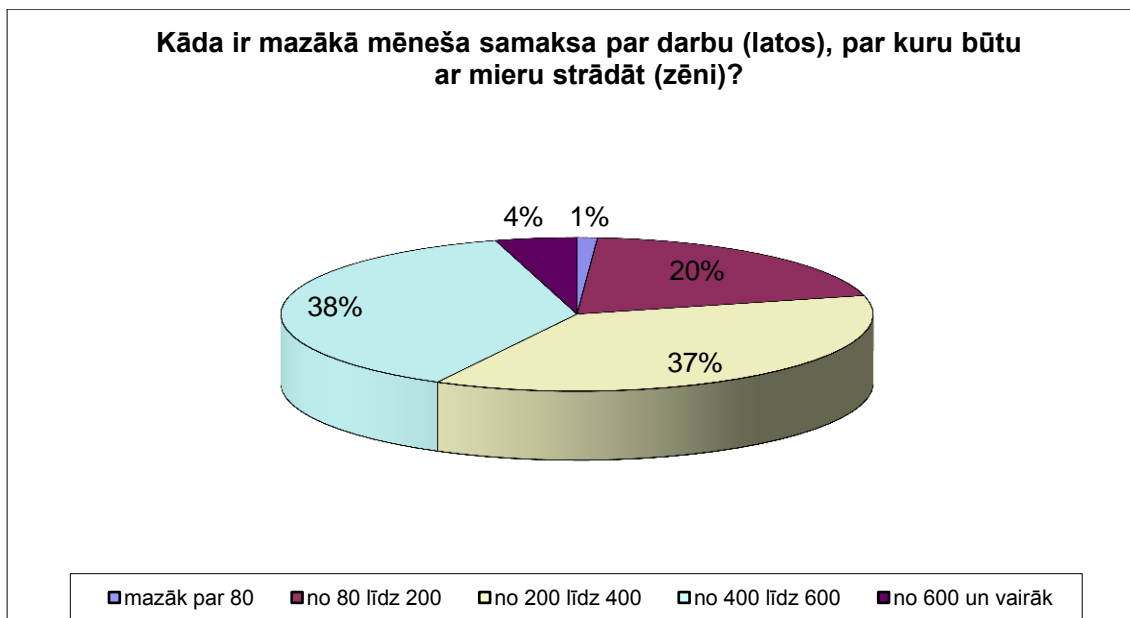
Zēni 110

B4. darba lapa. „Pētījuma rezultāti”

Darba samaksas prognozes (meiteņu atbildes)

Darba samaksas prognozes (zēnu atbildes)

Respondentu skaits:

Meitenes 116

Zēni 110

Praktiskā nodarbība

„Dzimumu stereotipu seku ritenis”

Skolotāja materiāls un darba lapas

Uzdevums. Prognozējiet iespējamās tuvākās un tālākās dzimumu stereotipa sekas:

- 1) seku riteņa dzeltenajā aplī ierakstiet 3 stereotipa sekas;
- 2) seku apla oranžajā aplī ierakstiet turpmākās sekas, kas izriet no iepriekš prognozētajām dzeltenajā aplī ierakstītajām sekām!

Stereotips. Meitenes ir ar mieru uzsākt darbu par zemāku samaksu kā zēni

- 1) meitenes skolā nepievēršas priekšmetiem un funkcijām, kas varētu nodrošināt labi atalgotu darbu nākotnē
 - a. meitenēm netiek veicinātas tādas īpašības kā vēlme izcelties, pierādīt sevi, būt aktīvai
 - b. mazāk meitenes uzdrošinās būt līderes
 - c. meitenes bieži vien uzņemas pasīvu lomu procesos, kas tām notiek apkārt
- 2) no meitenēm netiek sagaidīti panākumi karjerā, bet gan noteiktas mājsaimnieces funkcijas
 - a. meitenes nepretendē uz labi apmaksātām darba vietām
 - b. notiek profesiju segregācija darba tirgū – labi apmaksātās “vīriešu” profesijās, slikti apmaksātās “sieviešu profesijās”
 - c. sievietes ir mazāk nodrošinātas kā vīrieši
 - d. sievietes bieži vien paliek pie vardarbīgiem vīriešiem vai dzīvo nelaimīgās laulībās, jo ar savu atalgojumu nevar atļauties sevi uzturēt
 - e. ģimenē tiek attīstītas sievietes dzimumsociālā lomā – ja nepelni, tad kaut vai vari pildīt mājas darbus, bez samaksas, nenodrošinot sev sociālās garantijas
- 3) sievietes retāk nekā vīrieši ieņem vadītājas amatus
 - a. sievietes darbs bieži vien netiek novērtēts ne finansiāli, ne psiholoģiski
 - b. noteiktā jomā tiek risinātas un izskatītas problēmas, kas saistītas tikai ar “vīriešu” jautājumiem
 - c. sievietes, kas ieņem augstu amatu bieži vien tiek atzīta par “nesievīšķīgu” karjeristi, neapmierinātu veceni
 - d. sievietei augstā amatā bieži neveidojas personiskā dzīve, jo “sievīšķīgie” mājas darbi ir grūti savienojami ar atbildīgo darbu

Stereotips. Skolotāji un skolēni uzskata, ka meitenēm sliktāk nekā zēniem padodas fizika, matemātika un informātika

- 1) meitenes netiek iedrošinātas studēt šajās nozarēs:
 - a. mazāk sieviešu strādā tādās perspektīvās nozarē kā IT
 - b. mazāk sieviešu strādā ar šīm sfērām saistītajās labi atalgotās specialitātēs

- c. pat talantīgas meitenes nerealizē savas spējas un talantu
 - d. zinātnē darbojas vairāk vīriešu – nav viedokļu dažādības, var būt aizspriedumaini uzskati par dažām būtiskām tēmām (piemēram, jaunu kontracepcijas līdzekļu izstrāde vai klonēšanas idejas)
 - e. meitenes tiek iedrošinātas izvēlēties studēt sociālās zinības - izglītībā, veselībā un citās sfērās strādā vairāk sievietes nekā vīrieši
- 2) meitenēm netiek attīstītas noteiktas prasmes
- a. ja meitenes neprot rīkoties ar datoru, viņām ir ierobežotāka pieeja informācijai
 - b. darba tirgū meitenēm vairākas profesijas ir nepieejamas
 - c. meitenēm trūkst prasmes dažādās ikdienas sadzīviskās situācijās
 - d. mazāk meitenēm nekā zēniem veidojas datoru atkarība
- 3) zēni tiek uzskatīti par intelektuāli attīstītākiem nekā meitenes
- a. meitenes netic savām spējām un meitenēm ir zemāks pašvērtējums – neuzdrošinās riskēt
 - b. zēni tiek iedrošināti izvēlēties sarežģītākus uzdevumus
 - c. no meitenēm tiek mazāk sagaidīts, meitenes ir mazāk ambiciozas (piemēram, sievietes pieprasa mazāku atalgojumu nekā vīrieši, tādēļ ļoti bieži arī mazāk nopelna)

Stereotips. Sabiedrībā valda uzskats, ka meitenes pēc dabas ir emocionālākas, laipnākas un paklausīgākas nekā zēni

- 1) meitenes drīkst uzvesties tikai šādā veidā
- a. meitenēm netiek veicinātas tādas mūsdienās svarīgas īpašības kā vēlme izcelties, sasniegt labākus rezultātus, pierādīt sevi
 - b. meitenes jūtas vainīgas, ja nav paklausīgas vai laipnas
 - c. mazāk meitenes uzdrošinās būt līderes,
- 2) meitenes neuzdrošinās būt nepaklausīgas
- a. meitenes ir vieglāk iespaidojamas
 - b. meitenes biežāk nekā zēni kļūst par vardarbības upuriem
 - c. sievietes neprot izvairīties no nepatīkamām situācijām un sevi aizstāvēt
- 3) zēni baidās izrādīt savas emocijas
- a. vienaudži negatīvi vērtē zēnus, kas izrāda savas emocijas
 - b. zēni neprot izrādīt savas emocijas, kad tas nepieciešams
 - c. zēni/ vīrieši neiemācās tik galā ar emocionāli sarežģītām situācijām (piemēram, neprot zaudēt, izvēlas pašnāvību kā risinājumu emocionāli sarežģītām situācijām)
- vīriešiem ir lielākas grūtības (neprot) veidot tuvas attiecības ar otru cilvēku

C1. darba lapa

Dzimumu stereotipu seku ritenis

Uzdevums. Prognozējiet dzimumu stereotipa iespējamās tuvākās un tālākās sekas:

- 1) seku riteņa dzeltenajā aplī ierakstiet 3 stereotipa sekas;
- 2) seku apļa oranžajā aplī ierakstiet turpmākās sekas, kas izriet no iepriekš prognozētajām dzeltenajā aplī ierakstītajām sekām!

C2. darba lapa

Dzimumu stereotipu seku ritenis

Uzdevums. Prognozējiet dzimumu stereotipa iespējamās tuvākās un tālākās sekas:

- 1) seku riteņa dzeltenajā aplī ierakstiet 3 stereotipa sekas;
- 2) seku apļa oranžajā aplī ierakstiet turpmākās sekas, kas izriet no iepriekš prognozētajām dzeltenajā aplī ierakstītajām sekām!

C3. darba lapa

Dzimumu stereotipu seku ritenis

Uzdevums. Prognozējiet dzimumu stereotipa iespējamās tuvākās un tālākās sekas:

- 1) seku riteņa dzeltenajā aplī ierakstiet 3 stereotipa sekas;
- 2) seku apļa oranžajā aplī ierakstiet turpmākās sekas, kas izriet no iepriekš prognozētajām dzeltenajā aplī ierakstītajām sekām!

C4. darba lapa

Dzimumu stereotipu seku ritenis

Uzdevums. Prognozējiet dzimumu stereotipa iespējamās tuvākās un tālākās sekas:

- 1) seku riteņa dzeltenajā aplī ierakstiet 3 stereotipa sekas;
- 2) seku apļa oranžajā aplī ierakstiet turpmākās sekas, kas izriet no iepriekš prognozētajām dzeltenajā aplī ierakstītajām sekām!

